

T E X T O S
O R I G I N A L S
E N C A T A L À

EDITORIAL

La cultura catalana, com totes les cultures vives del nostre temps, es caracteritza per una notable activitat científica i tecnològica. Els científics catalans participen en la recerca internacional des de les institucions d'investigació localitzades a la nostra àrea cultural o com a membres dels equips científics dels grans centres mundials. Alguns d'aquests científics han esdevingut primeres figures en la seva especialitat. Ramon Margalef és un dels ecòlegs més coneguts internacionalment per les seves publicacions, la seva activitat docent a totes les regions del món i, naturalment, les seves recerques.

Ramon Margalef representa aquesta nova manera de ser dels científics actuals que no entenen la ciència com un saber tancat, sinó que es plantegen qüestions filosòfiques, polítiques, religioses o simplement humanes. Sense renunciar al rigor de la metodologia científica, saben que la ciència s'inscriu en la vida social i no exclouen preguntes que no pertanyen al registre científic.

Ramon Margalef es distingeix precisament per la seva capacitat de sotmetre's a la disciplina experimental científica sense perdre ni el sentit comú ni una mena d'ironia aguda i clarivident. Per aquesta raó el seu llenguatge no és sofisticat quan no és necessari. Parla de temes que interessen a tothom i en sap parlar amb el llenguatge de l'home del carrer. Com a científic d'esperit lliure marca sempre la seva distància respecte del món polític i es permet una crítica dels poders establerts, al servei dels interessos dels seus ciutadans i de tota la humanitat.

Ramon Margalef, com altres científics catalans, és un exemple de la desitjable articulació entre arrelament i universalitat. Moltes vegades l'afirmació de la identitat cultural sembla fer difícil la dimensió internacional, i quan s'afirma una vocació universal sembla com si fos necessari oblidar els lligams amb la nostra cultura local. Ramon Margalef, amb tota naturalitat, sense proposar-s'ho expressament, desmenteix aquests

prejudicis. Es tracta d'una persona que treballa amb un horitzó planetari i que no ha diluït gens la seva catalanitat. Utilitza les llengües habituals de la comunitat científica i publica en aquestes llengües, però reconeix la llengua catalana com a àmbit lingüístic que li és propi. La ciència és universal, però els científics són persones humanes i les persones pertanyen a cultures concretes. Els científics valoren cada vegada més aquesta condició humana que està a la base de la seva especialització i no volen convertir-se exclusivament en especialistes. La qualitat humana afavoreix una pràctica científica de qualitat i que estigui al servei de la humanitat. Aquestes consideracions són especialment importants en el món d'avui que té plantejat el gran problema de la utilització del saber científic i de la poderosa tecnologia actual.

Les cultures petites, com la catalana, no tindrien futur sense un desplegament de la dimensió científica. En el món contemporani la cultura té, irreversible-

ment, un notable component científic. Una llengua viva normal ha de poder ser vehicle del saber científic. Ha de poder ser utilitzada en totes les etapes de l'ensenyament i en la investigació. Als nostres lectors els agradarà saber que l'activitat científica catalana ve de molt lluny en la història. Podem citar com a exemple Arnau de Vilanova, doctor en arts mèdiques ja al segle XIV. Hem estat actius en totes les etapes de la història de la ciència i arribem al final del segle XX amb institucions científiques de bon nivell internacional.

L'informe més extens d'aquest número el dediquem a les universitats dels països de cultura catalana i, en especial, a les tres universitats amb seu a Barcelona. La història de les nostres universitats és molt expressiva de la nostra història cultural. El disseny dels actuals estudis universitaris és indicatiu de la importància de la ciència i de la tècnica en la cultura catalana actual.

Fèlix Martí

ART

JOAN MIRÓ I CATALUNYA

Joan Miró en diverses ocasions havia afirmat: "Cal mantenir-se molt arrelat a la pròpia terra per esdevenir universal". Aquesta frase, aparentment plantejada de forma contradictòria, conté, en bona part, la clau del secret de l'obra mironiana i ens indica la importància que l'artista concedia a l'ensenyament que, a diferents nivells, va rebre de la pròpia terra.

Aquest reconeixement va provocar en l'artista una actitud extremadament generosa envers Catalunya, per a la qual no va limitar mai ni treball ni esforços. Tornant ara a les paraules del mateix artista, ¿què volia dir quan manifestava el seu desig de mantenir-se en estret contacte amb la pròpia terra? Sens dubte es referia a la necessitat que devia sentir no tan sols de no perdre la pròpia identitat, sinó també al desig de produir-se, com a ésser humà i com a artista, a partir de l'essència heretada de la manera de ser i de la cultura del seu país.

Aquesta herència, entesa en un sentit ampli, l'hem de contemplar des d'un

doble vessant. Per una banda, cal tenir en compte la formació i la informació que, voluntàriament, l'artista va buscar per satisfer la seva vocació. Per altra banda no hem d'oblidar el substrat social i cultural que, al llarg dels anys, configura l'essència dels pobles i de la seva gent i que, sens dubte, deixa sentir l'empremta a tots els qui li són pròxims. En un primer nivell d'anàlisi, doncs, hem de tenir en compte la importància de les classes que Joan Miró va tenir ocasió de seguir a Barcelona, així com l'impacte que produí en el jove deixeble l'ensenyament d'alguns dels seus mestres. En primer lloc, a l'Escola de Llotja, va conèixer Modest Urgell, pintor del romanticisme català nascut el 1839. D'aquest mestre, del qual Miró va aprendre a valorar i a apreciar els espais buits i la línia d'horitzó, tenim la seguretat que l'artista en va conservar sempre un afectuós record ja que, a través de la col·lecció de dibuixos que l'artista va donar a la Fundació que porta el seu nom, podem constatar que l'obra de Modest Urgell va estar sempre present en la ment de Miró. D'a-

quest fet en donen fe els quaderns d'esbossos corresponents a l'última etapa de la seva vida. En definitiva, podem considerar que el mestratge de Modest Urgell va jugar un paper decisiu en la peculiar manera de Joan Miró de concebre l'espai d'una tela i de diferenciar-ne el sector ocupat pels éssers que poblen l'univers celeste, d'aquell que correspon a la terra.

Un altre mestre del qual Joan Miró parlava sovint com a incitador d'una de les seves facetes com a artista, concretament la de ceramista i escultor, fou Francesc Galí. Aquest tenia una escola privada, d'esperit més obert que la de Llotja, a la qual assistí també Joan Miró. Les classes teòriques alternaven amb les pràctiques, destinades no només a l'ensenyament del domini de les arts plàstiques, sinó també al coneixement de la música i de la poesia.

Les classes de Francesc Galí van servir a Joan Miró per descobrir-li la importància d'un dels sentits habitualment menys desenvolupats pels pintors, el del tacte. Galí es va adonar ben aviat de les dots de colorista de Joan Miró

però va descobrir també la dificultat que tenia a representar algunes de les formes, especialment la humana. Això el portà a posar en pràctica un insòlit sistema d'aprenentatge amb el jove deixeble. Després de tancar els ulls de Joan Miró, li feia palpar un objecte o les mans o el cap d'un condeixeble, que, posteriorment, havia de dibuixar sense haver vist. Són testimoni d'aquest tipus d'exercicis els pocs dibuixos que d'aquesta època s'han conservat, actualment guardats a la Fundació Joan Miró.

Aquesta particular manera de fer va donar pas a una nova dimensió dins la creació mironiana, l'obra en volum —ceràmica i escultura— i el gust per les diferents textures de la matèria, susceptible de ser incorporada en l'obra d'art. En un segon nivell d'anàlisi, deixant a part les influències rebudes a nivell estrictament escolar o pedagògic, sens dubte Joan Miró en va acusar d'altres que, d'una forma totalment espontània o natural, havien d'afectar favorablement la seva sensibilitat. En primer lloc recordem que Joan Miró va viure, en la

seva Barcelona natal, tot l'impetu i l'eufòria formal del Modernisme. L'artista havia reconegut en diverses ocasions la seva profunda admiració per Antoni Gaudí, amb qui coincidia, malgrat la diferència d'edat, a les classes de dibuix del Cercle Artístic de Sant Lluc, una altra de les escoles d'art a la qual assistia Miró.

Per altra banda, recordem que va ser igualment a Barcelona on Joan Miró, encara petit, va entrar en contacte amb l'estètica de les pintures del romànic català, en aquells moments recentment traslladades des de les esglésies del Pirineu al Museu d'Art de Catalunya. L'actitud hieràtica dels sants, el concepte de la perspectiva i la sobrietat dels colors propis de l'art romànic apareixen en alguna de les obres de joventut de Joan Miró.

No podem deixar de fer esment d'un altre factor decisiu i, segons havia constatat Miró en diverses ocasions, per a ell el més important a l'hora de configurar el seu llenguatge plàstic: l'impacte produït pels seus contactes amb la vida del camp.

El fet que els seus avis paterns visquessin a Cornudella, petit poble situat a la zona de l'interior cap al sud de Catalunya, féu que, des de ben petit, Joan Miró entrés en contacte amb aquesta regió de forts contrastos geogràfics. La compra, per part dels seus pares, de la masia de Mont-roig, que anys més tard

immortalitzaria en una de les seves obres més cèlebres, féu que els contactes de Miró amb les terres tarragonines anessin essent cada vegada més constants i profunds.

Les seves estades a Mont-roig ensenyaren a Joan Miró a valorar i a estimar tot allò relacionat amb la vida del camp, amb l'esforç de l'home que el treballa, amb els éssers —animals i vegetals— que l'animen i li donen vida i amb els astres, que tan sovint apareixen en la seva obra.

D'aquest estret contacte amb la terra, deia l'artista que li provenia la força creadora. Sens dubte l'afirmació és plena de sentit; ¿com, sinó, s'entendria que hagués arribat a elaborar el seu llenguatge inconfusible i innovador, a l'origen del qual hi ha una obra, aparentment intranscendent, de caràcter figuratiu, *La Masia*, que progressivament anà donant lloc a una depuració i elaboració de les formes d'allò que acabà essent el particular vocabulari mironià? Joan Miró, al llarg de la seva vida va deixar clarament palès el seu reconeixement envers Catalunya, no tan sols amb el llegat que va deixar al seu país sinó també amb la seva actitud.

En el moment en què, després dels anys de màxima opressió política que va viure l'Estat Espanyol, la situació va començar a canviar, i a Catalunya en el terreny cultural van sorgir noves inicia-

tives, l'aportació de Joan Miró es féu sentir notablement. Només per citar un exemple, recordem el gran nombre de cartells fets per ell i donats generosament per promoure aquestes iniciatives, des d'un Congrés Jurídic, fins al cartell commemoratiu de l'edició del llibre cinc-cents que publicava una editorial catalana o a l'actuació d'un grup de dansa d'avantguarda.

L'obra de Joan Miró, com a artista, va més enllà del fet testimonial o d'una actitud envers el propi país. Aquest és un fet del qual ens congratulem els catalans, ja que la presència de Joan Miró continua ben viva entre nosaltres gràcies a totes les seves obres que es troben en espais públics. Sens dubte, Barcelona, ciutat natal de Joan Miró, és la que més es beneficia d'aquesta situació, ja que tan sols en aquesta ciutat es troben quatre de les obres monumentals de l'artista: el gran mural de l'aeroport, el paviment de ceràmica al Passeig de les Rambles, l'escultura monumental al Parc de l'Escorxador i l'escultura de gran format de l'Ajuntament de la ciutat.

De tot el llegat de Joan Miró, l'aspecte més remarcable és, però, la Fundació que porta el seu nom. Situat al Parc de Montjuïc, l'edifici de l'arquitecte Josep Lluís Sert, gran amic de Miró, s'ha convertit en cita obligada per als estudiosos de la seva obra. La Fundació creada amb la doble finalitat de guar-

dar i estudiar l'obra del seu fundador per una banda, i de difondre l'art contemporani per l'altra, orienta les seves activitats en funció d'aquest doble propòsit. Per aconseguir la primera fita esmentada la Fundació disposa d'un tresor de valor incalculable, els gairebé cinc mil dibuixos, cent vuitanta pintures, cent cinquanta escultures, la col·lecció de l'obra gràfica completa i llibres de bibliofil i les nous peces tèxtils, tot donat per Joan Miró en el moment de la creació d'aquesta institució.

Pel que respecta a la segona línia d'actuació de la Fundació, en els seus onze anys d'existència, aquesta institució ha assolit un autèntic paper capdavanter en la difusió de l'art contemporani a Barcelona i, al llarg d'aquest temps, s'ha convertit en punt de visita obligada dels amants de l'art i l'arquitectura del segle XX que visiten aquesta ciutat.

En aquests moments seria gairebé un despropòsit preguntar-se com o què hauria estat Joan Miró si hagués nascut en qualsevol altre país, probablement la seva personalitat no hauria deixat de manifestar-se. Del que sí estem segurs és que el panorama de l'art contemporani hauria estat completament diferent per a Catalunya si no hagués comptat amb la presència humana i artística de Joan Miró.

Rosa Maria Malet

INSTITUCIONS

EL PARLAMENT DE CATALUNYA (1). NOTÍCIA HISTÒRICA

El gran amor dels catalans a la llibertat i la passió per defensar els costums de la terra els portà a dotar-se, des de finals del segle XII, d'assemblees representatives. D'institucions d'autogovern, amb l'edat d'or de les Corts al segle XIV, n'existiren a Catalunya fins al 1714, quan es suprimí l'organització política pròpia; les assemblees estamentals són, però, només un remot antecendent de l'actual Parlament de Catalunya.

A mitjans del segle XIX, amb la Renaixença, s'inicia un moviment creixent de reivindicació nacional que portarà diverses forces polítiques a formular propostes per recuperar les institucions d'autogovern; si bé una primera forma d'autoorganització s'aconseguí l'any 1914, amb la Mancomunitat de Catalunya, limitada però, als aspectes admi-

nistratius, un mínim de poder polític propi no s'assolí més que amb la República.

El 14 d'abril de 1931 Francesc Macià proclamà a Barcelona la República Catalana, hores abans que a Madrid es proclamés la República Espanyola; el nou poder català prengué després el nom de Generalitat de Catalunya, en recordança de l'antiga institució que havia representat el poder d'autogovern; i es convingué que un Estatut consagraria l'autonomia política de Catalunya, en el marc presumible d'una federació.

La Constitució de la Segona República Espanyola instaurà però, una fórmula nova: un "Estat integral", amb un possible Estatut d'autonomia política per a algunes Regions. L'Estatut d'Autonomia, plebiscitat a Catalunya el 2 d'a-

gost de 1931 i promulgat pel President de la República el 15 de setembre de 1932, establí el marc de l'autogovern català i les institucions polítiques de la nova Generalitat: Parlament, President i Govern i Tribunal de Cassació.

El 6 de desembre de 1932 es constituí el Parlament de Catalunya, que havia estat elegit el 20 de novembre.

En aquell Parlament, format per 85 diputats, hi havia tres grups polítics: Esquerra Republicana de Catalunya, formació hegemònica, amb 61 diputats; Lliga Catalana, amb 15; Unió Socialista de Catalunya, amb 5, i altres que obeïren disciplines diverses. El Parlament de Catalunya tingué una sola legislatura, en la qual es feren 259 sessions; aprovà 122 lleis; escollí dos Presidents de la Generalitat i tres Presidents del Parlament, i donà la confian-

ça a cinc governs diferents, bé que sempre dirigits per Esquerra Republicana. La complexa vida política de la República Espanyola, comportà un període de suspensió de l'Estatut i del Parlament (del 6 d'octubre de 1934 al 29 de febrer de 1936) i la impossibilitat de renovar-lo el 1937 a causa de la guerra, període en el qual solament tingué 5 sessions, l'última l'1 d'octubre de 1938.

El general Franco, revoltat contra el govern i el règim constitucional, havia anul·lat l'Estatut i les institucions d'autogovern l'octubre de 1938, abans fins i tot que el seu exèrcit envaís Catalunya i guanyés la guerra.

El règim polític que imposà perseguí arreu els moviments obrers i democràtics i a Catalunya i Euzkadi també els nacionalistes. La reivindicació nacional

s'anà incrementant al llarg del franquisme; el lema de l'Assemblea de Catalunya *Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia* fou un clam unànim amb la restauració de la Monarquia. Les primeres eleccions democràtiques portaren el restabliment provisional de la Generalitat, personalitzada pel seu President, Josep Tarradellas, que retornà de l'exili.

La Constitució Espanyola del 27 de desembre de 1978 reconeix en el seu article 2 el dret a l'autonomia de les nacionalitats espanyoles. La redacció de l'Estatut de Catalunya havia estat iniciada el juny de 1977 i continuà paral·lelament a la de la Constitució; fou aprovat en referèndum pel poble de Catalunya el 25 d'octubre de 1979 i sancionat pel Rei Joan Carles I el 18 de desembre del mateix any. L'Estatut d'Autonomia és la norma institucional

bàsica de la Generalitat, institució en què s'organitza políticament l'autogovern de Catalunya. La Generalitat està integrada pel Parlament, el President i el Consell Executiu de la Generalitat.

El 20 de març de 1980 es celebraren les eleccions per constituir el Parlament, el qual el 10 d'abril tingué la seva primera sessió i escollí la Mesa del Parlament, presidida pel M. H. Sr. Heribert Barrera. El 24 del mateix mes elegí President de la Generalitat el M. H. Sr. Jordi Pujol i investí el govern proposat per ell.

Durant la 1a. Legislatura hi havia al Parlament els Grups parlamentaris de Convergència i Unió amb 43 diputats, el Socialista amb 33, el Comunista amb 23 (reduït després a 20), el Centrista amb 18 (reduït després a 8) el d'Esquerra Republicana amb 14, que després perdé 1 diputat, el Grup Andalu-

sista amb 2, que després es dissolgué, i el Grup Mixt que tingué un mínim de 4 diputats i un màxim de 16.

Al llarg de la 1a. Legislatura el Ple del Parlament celebrà 76 reunions, aprovà 78 lleis, 150 resolucions, i 82 mocions. El 5 de març de 1984 es convocaren eleccions per a constituir nou Parlament. Les eleccions es feren el 29 d'abril de 1984.

El 17 de maig tingué lloc la sessió constitutiva de la 2a. Legislatura i fou escollida la Mesa del Parlament, presidida pel M. H. Sr. Miquel Coll i Alentorn. El 30 del mateix mes fou investit novament President de la Generalitat de Catalunya el M. H. Sr. Jordi Pujol.

A la 2a. Legislatura el Parlament de Catalunya està constituït pels Grups parlamentaris de Convergència i Unió amb 72 diputats, el Socialista amb 41 diputats, el Popular amb 11 (reduït des-

prés a 8), el Comunista amb 6, el d'Esquerra Republicana amb 5, i el Grup Mixt amb 3.

Fins al tercer any de la Legislatura el Ple del Parlament celebrà 70 reunions, aprovà 56 lleis, 121 resolucions, i 25 mocions.

El Parlament de Catalunya compleix les funcions que corresponen a una institució representativa en l'esquema de les democràcies parlamentàries occidentals. La seva organització i funcionament són similars als dels *Landtägs* d'Alemanya Federal o els *Consiglio* de les Regions Italianes. Les seves competències, definides a l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, estan entremig de les que corresponen als Parlaments dels Estats d'una federació, i als de les Regions Autònomes.

Ismael E. Pitarch

INSTITUCIONS

LA FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Durant la dècada dels 60, i especialment en el període de 1962-1972, van aparèixer a Catalunya diverses iniciatives culturals promogudes pels sectors que havien lluitat des de feia temps contra la dictadura franquista. Aquestes iniciatives aprofitaven les esclerxes obertes per la lleugera liberalització propiciada per l'equip de ministres de l'Opus Dei, arribat al poder feia poc. Tant en el món editorial, en els moviments pedagògics, com a l'associacionisme civil s'intentava fer surar a la superfície algunes plataformes institucionals, jurídicament tolerades, que emergien des d'un moviment clandestí d'ampli suport popular.

Dins d'aquest conjunt d'iniciatives cal situar la creació el 1969 de la Fundació Jaume Bofill, en memòria del filòsof català mort el 1965. La rara coincidència d'unes persones sorgides de l'ambient descrit anteriorment i d'un patrimoni generosament cedit a aquests ideals i objectius van permetre donar força operativa a l'afany de col·laboració al redreçament cultural del país.

Des del principi la Fundació va afavorir la preparació d'estudiants i professors en centres universitaris estrangers, especialment en aquelles matèries en les quals la Universitat de l'Estat Espanyol ressentia més l'opressió ideològica exercida per la dictadura: sociologia, ciència política, etc. També va facilitar

la trobada de científics socials de cara a permetre la reflexió i l'anàlisi de temes que haurien de ser determinants en el futur democràtic, llavors incert, de cara a una organització social i política que satisfés les aspiracions del poble: l'autonomia, llengua i cultura, l'organització territorial, la participació popular, etc.

Amb la democràcia la Fundació ha situat la seva funció social i, conservant la inequívoca fidelitat a les seves preocupacions inicials, ha procurat mantenir una imatge pública de servei general, independent de qualsevol entitat política, religiosa o empresarial.

En aquesta nova etapa la Fundació s'ha proposat la promoció de les ciències socials aplicades al coneixement de l'entorn social immediat procurant, però, l'obertura cap a problemes d'interès dels quals depassa els límits estrictes de la societat catalana, bé estimulant els estudis comparatius, bé afavorint l'intercanvi internacional dels resultats i mètodes dels treballs realitzats. Així doncs la Fundació concedeix periòdicament beques d'investigació en els camps de la sociologia, la ciència política, la demografia, la història, l'antropologia, l'economia, l'urbanisme, etc., però també encarrega a centres o equips de recerca el desenvolupament d'un programa d'investigació que permeti la col·laboració amb investigadors d'altres països

en el tractament d'un tema general. Com a exemple d'aquests programes cal destacar la recerca sobre el comportament electoral català i espanyol a partir de les primeres eleccions del 1977. S'han fet estudis de totes les convocatòries electorals que s'han reflectit a la col·lecció "Estudis electorals", publicada per la Fundació. S'hi han publicat vuit volums on es recullen els resultats de les anàlisis fetes sobre les eleccions celebrades, i les ponències i comunicacions presentades als dos col·loquis de sociologia electoral, de caràcter internacional, celebrats el 1978 i 1984, convocats per la Fundació Jaume Bofill amb la col·laboració de la Universitat Autònoma de Barcelona. Una altra recerca que cal destacar és l'estudi sobre la demografia catalana comparada amb la demografia de les altres comunitats autònomes de l'Estat Espanyol i la demografia regional europea. En aquest estudi, de recent aparició, s'intenta comparar l'evolució demogràfica de les diverses zones indicades.

També és un propòsit de la Fundació la col·laboració amb altres entitats per tal de patrocinar conjuntament un projecte d'investigació. En aquest sentit cal citar, per exemple, que la Fundació Jaume Bofill està portant a terme amb la col·laboració de la Fundació Volkswagen un estudi sobre la situació del sindicalisme a Espanya en comparació amb

l'evolució i la crisi del sindicalisme europeu.

Un altre tema prioritari dels propers anys ha estat l'estudi de la innovació tecnològica i el seu impacte en l'estructura social i en els comportaments culturals. Aquest programa inclou la realització d'estudis —un dels quals realitzats en col·laboració amb la Universitat Politècnica de Catalunya— la seva publicació i l'organització de debats de discussió sobre els seus resultats.

Finalment cal esmentar que una de les inquietuds que va influir en l'origen de la Fundació l'any 1969, continua essent una de les preocupacions bàsiques de l'hora actual: donar transparència, a través de l'estudi i del debat, a dos processos socials i polítics aparentment contradictoris però dialècticament complementaris. Es tracta d'analitzar, per una banda, la creixent necessitat d'integrar-se a instàncies econòmiques i polítiques supranacionals i supraestatals, de tal forma que permeti l'exercici efectiu de la comunicació i de la solidaritat internacionals. Per altra banda, es tracta de recalcar la importància de mantenir i accentuar la identitat de les minories nacionals que reclamen el control dels seus propis afers i que vindrien una nova organització territorial del poder com a mitjà per a consolidar efectivament la democràcia real.

Jordi Porta

TRADICIÓ I INNOVACIÓ A VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

Un objectiu constant dels poetes contemporanis nord-americans —potser un objectiu assolit amb més èxit per Ezra Pound— ha estat el de recuperar el foc pur i l'impacte de la poesia lírica clàssica. Als Estats Units, a banda d'alguns brillants encerts, aquest esforç, normalment, s'ha vist frustrat per una combinació de distàncies culturals insalvables i una noció acadèmica i feixuga del "classicisme". Crec que es pot afirmar que els poetes catalans han tingut més sort, gràcies al fet d'habitar un món que manté uns lligams molt més tangibles i accessibles amb el passat clàssic. La tradició entra a l'obra d'Estellés —com ho fa al conjunt de la poesia catalana— en dues guises. Una és la tradició trobadoresca que culminà en Ausiàs March, el lirisme abasiu del qual, així com la seva preocupació obsessiva pel que fa al sexe i a la mort, sovint sembla que troben una evocació contemporània en l'obra d'Estellés. L'altra és la de la literatura mediterrània clàssica, que, és clar, inclou figures com ara Safo, Catul, Horaci i Ovidi. Tot i que en unes quantes pàgines no es pot esperar estudiar cap d'aquests lligams amb prou detall, voldria que el meu examen d'un poema del volum *Horacianes* palesés, tant l'element clàssic d'Estellés, com el seu concepte global de la tradició cultural mediterrània:

LV

puja la nit com un himne de safo.
he parlat molt amb el meu pare,
també, sovint, recorde aquells silencis
que creixien, normals, com un preny
[tranquil,
amb el meu pare he parlat de tot
allò que hom parla amb un bon amic.
el meu pare em fou el millor amic,
sense deixar, però, mai d'ésser el
meu pare. no hi havia cap rigidesa
en la nostra relació diària, diversa.
pense que això va assenyalar la
meua adolescència. em divertien les
amables bestieses de l'ovidí, el pobre,

escandalitzant fins i tot els déus
més benivolents, però jo no ho hauria
sabut fer mai. sentia un darrer pudor.
el meu pare es preocupava perquè jo
estigués bé de salut. potser la pàtria
o el cèsar o la cultura occidental un
dia podrien necessitar-me: havia,

[doncs,
d'estar a punt per si això succeïa. he
tingut amigues i amants. mai no he
pensat que m'hauria pogut casar i

[ésser
un pacífic espòs, un discret pare de
família com en veig tants. mort el
meu pare, vaig continuar la vida que
feia. potser vaig escriure més bé, o bé

[vaig
beure més, o vaig buscar més els delits
[del

l'lit. ara pense que hauria pogut fer
discretament feliç una compatriota
dedicant-li un poema, fent-li un
fill, passejant amb ella ran de
la mar els blats les vinyes. estic
a punt d'estar trist. al capal-
tard em brillen les ninetes. sempre
espere el retorn del meu pare. o
potser el meu retorn a ell a casa
menjar unes olives trencades
un pessic de formatge unes
ametlles un gotet de vi
un poc de cada cosa
res de res al
remat en
silenci
ell
i
jo.

Tant el títol del volum en el qual s'inclou aquest poema, com les al·lusions que s'hi fa a Safo i Ovidi indiquen clarament els lligams conscients amb la poesia clàssica. Ja al començament, en una línia separada de la resta del poema, es menciona el nom de Safo, de forma gairebé ritual i s'evoca la seva obra en la imatge d'un cel de capvespre que es va enfosquint. Per als poetes contemporanis, Safo deu suggerir una energia lírica neta i purificada que ens serveix de model a tots.

Després d'aquesta evocació preliminar, Estellés comença el seu propi discurs en clau ben diferent. En principi, el seu to és despreocupadament expositiu, el ritme és lent per frases com ara "amb el meu pare he parlat de tot / allò que hom parla amb un bon amic." Les idees tendeixen a tornar endarrera i a qualificar-se l'una a l'altra, per exemple "sense deixar, però, mai d'ésser el / meu pare.", d'aquesta manera, el ritme resulta encara més lent i més rumiador. Després s'introdueix el nom d'Ovidi en aquesta sèrie de records i contemplacions. Però, a diferència de Safo, no apareix com a talismà, sinó com a part integral del poema, una indicació d'un canvi cap a les línies més lleugeres i sarcàstiques que segueixen. Estellés evoca Ovidi, tant pel seu tractament irònic de l'estat, com per la inclusió d'un llenguatge col·loquial i d'argot dins d'una elegia altrament seriosa, com, per exemple, a "el pobre, / escandalitzant fins i tot els déus / més benivolents, però jo no ho hauria / sabut fer mai."

En un sentit polític, l'associació entre les paraules aparentment intrascendents "pàtria" i "cèsar" per una banda i "civilització occidental" per l'altra, un tòpic de la propaganda feixista de l'Espanya de la postguerra, també acosta Estellés als atacs mofetes d'Ovidi contra la retòrica pomposa de la Roma augustal.

Al mateix temps, aquest fragment ens revela l'actitud ambigua del narrador envers el seu pare, una actitud de distanciament, irònica i alhora plena d'ànsia per les conviccions simples que representa el pare. La ironia es troba en expressions com ara "pacífic espòs" i "discret pare de / família".

Malgrat que aquestes línies encara mantenen, en certa mesura, el to irònic de les que les precedeixen, el seu sentiment central és el de desesperació i remordiment amarg: "ara pense que hauria pogut fer / discretament feliç una compatriota / dedicant-li un poema, fent-li un / fill, passejant amb ella ran de / la mar els blats les vinyes."

En aquest context d'intensitat avivada, la paraula "compatriota" esdevé simpàtica i perd tota connotació sarcàstica que pugui haver tingut abans. El ritme adquireix una estructura més lírica a mesura que els paral·lelismes, breus i repetits ("dedicant-li", "fent-li", "passejant" i "la mar els blats les vinyes") ens atraven cap a un món de conjuració ondulant. Just en el moment que el cant arriba al seu apogeu, Estellés s'atura en sec amb dues afirmacions breus, depressives sense guarniments, que constitueixen una mena de punt baix dins el poema. Després, això se suavitza i es dissol en el record del menjar i el beure com a ritus compartits. Aquí, l'enumeració d'aliments mediterranis tradicionals —ametlles, formatge, olives i vi— esdevé una mena de ritu guaridor que lliga el pare al món que l'ha precedit i que el sobreviurà. Talment com el paisatge de vinyes, mar i camps de blat, l'àpat ritual és alhora real i estilitzat, quotidià i immemorial.

Aquest poema, així doncs, com el conjunt d'*Horacianes*, és "tradicional" pel fet de ser una evocació reeixida de la poesia clàssica en diverses claus. Aquestes claus van des de la ironia fins a l'elegia fervorosa, i l'estil aconsegueix un equilibri gràcies a uns detalls alhora realistes i suggeridors de cultures anteriors. Evidentment, el que és modern aquí és la llibertat d'Estellés de seguir un fil d'associacions subjectives que el porta d'un estat d'ànim a un altre sense transicions formals. Un altre element modern és també la llibertat amb la qual adapta els elements formals del poema als canvis en el to emocional. El principal assoliment d'Estellés, doncs, és la facilitat i la seguretat amb les quals uneix harmònicament els tons i motius tradicionals i moderns. Parla amb la seva veu totalment contemporània i, al mateix temps, evoca un paisatge literari i humà totalment mediterrani de manera que sembli la cosa més fresca i més natural del món.

David H. Rosenthal

L'ILLA DE ROBERT GRAVES

Des de les terrasses de les cases del poble de Deià —al món còsmic de la costa nord de l'illa de Mallorca— el crepuscle s'ajança per les marjades d'oliveres, cap a la mar. Deià, a vint-i-set quilòmetres de la ciutat de Palma —la capital de l'illa— és un poble arrapat a un turó que domina la vall fèrtil de tarongers i limoneres, entre marjades i fonts que brollen de la muntanya. A l'hivern, la remor de les aigües del torrent major baixa per les muntanyes solemnes i majestoses. Les cases de pedra s'enfilen pels flancs fins a l'església fortificada, vora el cementiri —estampa geòrgica de la mort calmada— on des de desembre de 1985 hi ha la tomba del poeta anglès Robert Graves.

Als seus poemes, Robert Graves va conjurar la guerra i la mort però sobretot parlà de l'amor i de la Deessa Blanca perquè “la prova de la visió d'un vertader poeta és la precisió del seu retrat de la Deessa Blanca i de l'illa que governa”. Durant la primera guerra mundial, Graves lluità als camps de França i el mateix dia que feia els 21 anys el donaren per mort però, per sort, “The Times” de Londres pogué rectificar un obituari tan inexacte. Després, als 33 anys, escrigué l'autobiografia “Adéu a tot allò” —l'any després, son pare, poeta patrici de la renaixença irlandesa, escrivia “Retornar a tot això”—, acomiadant-se d'un pasat d'horror bèl·lic a les trinxeres. Deu anys després del final de la guerra —uns anys atroços per al jove poeta,

amb la mort compareixent-li cada nit pels túnels de la teràpia psiquiàtrica— l'escriptora Gertrude Stein li recomanà que anés a conèixer l'illa de Mallorca. Gertrude Stein i la seva amiga Alice B. Toklas havien viscut a l'illa l'any 1915 i s'astoraven escoltant —Espanya era neutral a la gran guerra— els indígenes que discutien els milions que costava la guerra. Graves aleshores va dir adéu als blancs penya-segats de Dover i —amb l'excepció del parèntesi de la guerra civil espanyola i la segona guerra mundial— rares vegades abandonà el poble de Deià: hi havia descobert el poder al·lucinatori, una manifestació evident de la divinitat lunar: a cap altre lloc d'Europa —escrigué a “Mallorca observada”— la lluna és tan intensa com a Deià.

Quan Graves hi arribà, Deià era un poblet de mig miler d'habitants, que solien emigrar a l'Amèrica del Sud. Algú havia escrit que si Giotto hagués volgut pintar un pessebre hauria pintat un poble com Deià. Des de sempre els pintors hi anaven a pintar les muntanyes, el verd fosc de les oliveres i la infinitud blava de la mar, la més blava que D.H. Lawrence mai no havia contemplat. Deià és a la vora de Miramar, la gran finca de l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, home d'ulls blaus, de complexió gegantina, tan apassionat de les illes mediterrànies que féu un estudi enciclopèdic dels costums i la vida de Mallorca: tampoc no volgué que a les seves terres s'hi talassin arbres ni permeté la caça. Al segle XIII, a Miramar hi havia

una escola de llengües orientals —fundada per Ramon Llull, gran figura del pensament místic i de la tolerància ecumènica, inici de la literatura catalana—, la primera escola de missioners creada al món cristià. Allí, mirant l'amplitud de la mar que segles després Graves contemplava cada dia, Llull escrigué: “La mar, correntia del món...”. Graves construí la seva casa de Deià on trobava que les vibracions de les pedres i la mar fan que la gent sigui més com és: més bona o més dolenta. El magnetisme de les muntanyes afavoria els seus tractes amb el poema i amb la vida. Sabia que molt pocs poetes han escrit poemes a les ciutats, probablement perquè l'antiga tradició poètica estava profundament unida a arbres, fruites, flors i estrelles. Però el més essencial —per a Graves, poeta essencial de la llengua anglesa— no sols era l'espectacle de la sensualitat esquincada de l'hora foscant a Deià: hi ha també una presència gràvida i tangible que ens fa sentir com a intrusos al territori de l'enigma. Des d'aleshores aquell territori fou la pàtria de Graves tant com la llengua que ell subjugava en forma de poemes d'alta tensió emocional, nítids, secs, de superfície gairebé freda i sempre enginyosa, però amb aigües quietes que flueixen a les profunditats amb ansietat i goig exaltat. Amb aquella lluna tan intensa compregué que el tema de la poesia no és altre que l'amor i el temor que el poeta sent davant la musa. Res no és possible sense l'ajuda de la Deessa Blanca —dees-

sa triple: mare, amant i destructora dels homes— i d'aquelles dones posseïdes per la “belle dame sans merci”, de les quals ens hem d'enamorar costi el que costi. Graves sostenia que al terreny de l'església i del cementiri de Deià hi havia hagut en temps històrics un santuari ibèric dedicat a la Deessa Lluna.

Graves caminava amb un cabàs pels carrers de Deià, amb capell de palla o cordovès, saludant la colònia d'artistes i escriptors —que ell havia convocat, involuntàriament— que cercaven una transfiguració de la vida metropolitana i la distància del silenci. El poeta baixava a nedar a la petita cala i després, —entre atlès, diccionaris i repertoris de mitologia— escrivia i reescribia poemes o tramava novel·les on els argonauts anaven a cercar el tois d'or per aquella mar vella des de sempre o Nausicaa revelava enigmes antics. De 1929 a 1936 no va sortir de l'illa: l'agost de 1936 —la guerra civil espanyola havia començat el mes abans— partí amb el destructor anglès que recollia la colònia britànica i retornà pel maig de 1946. Allí visqué, feliç que res no li hagués fet escriure una segona part de la seva biografia, recordant històries d'amants —“innocents, gentils, agosarats, perdurables, orgullosos” sota les oliveres, a l'illa de la Poma de Lluna perillosament clara—, magnetitzat per les muntanyes, atent al cicle agrícola de l'any, conjurant amb poemes la mort —fins que la mort arribà—.

Valentí Puig

MÚSICA

BARCELONA: UNA CIUTAT QUE S'ENCATERINÀ DE WAGNER

Al 1862, Richard Wagner consumia el seu exili a Suïssa en plena febre creadora; vivia un gran, apassionat i furtiu amor, i posava així un punt final al seu primer matrimoni, amb Minna Planer. Els seus problemes econòmics eren força seriosos i la seva fama, més aviat escassa. Amb un èxit desigual, s'havien estrenat quatre de les seves

primeres òperes, i podríem dir que tan sols tenia un adepte: Franz Liszt.

Tanmateix, a Barcelona, el 16 de juliol d'aquell mateix any, la Societat Coral Euterpe, dirigida per Josep Anselm Clavé, interpretava la “Marxa Triomfal” de *Tannhäuser*, amb un criteri de selecció agosarat que esdevindria premonitori. Ningú dels qui escoltaren la popular coral als Camps Elisis de la ci-

utadella catalana aquella tarda no podia sospitar l'encís que, tant la música com la personalitat de Richard Wagner, produïren en els barcelonins fins ben entrat el segle XX.

Primer, com sol passar, fou patrimoni d'un grup reduït, en el qual hi havia el Mestre Pedrell, el Dr. Letamendi i el seu jove deixeble Joaquim Marsillach. Ells foren els qui, a finals de la dècada dels

setanta, des de Barcelona, anaren a Bayreuth, on ja s'havia instal·lat Wagner amb el vist-i-plau del rei de Baviera. Visitaren el Mestre a vil·la Wahnfried i quedaren captivats per la màgica personalitat del músic alemany. De retorn a Barcelona, la seva exaltació i enfrontament amb l'òpera italiana provocaren les primeres polèmiques. El Mestre Pedrell fundà una “Societat

Wagneriana", d'èxit escàs i de curta vida. Marsillach publicà amb ànim apassionat les seves experiències a l'estrena de *Parsifal* a Bayreuth al 1882. Letamendi, en la seva obra *La música del porvenir y el porvenir de mi patria*, considerava la reforma wagneriana —amb una certa lucidesa però amb exageració— com una solució per a la seva "dissortada pàtria", i proclamava que "el wagnerisme constitueix tot un programa, l'únic programa total, d'educació artística individual i social". Antimilitarista acèrrim, Letamendi afirmava que "el progrés no està en el combat pel domini, sinó en el domini per la cultura", i que expandir aquesta cultura era tasca de les "Associacions Wagnerianes".

De fet, no s'esdevingué exactament així, i la història no forní a aquestes "Associacions" una fi tan lloable. Tanmateix, sí que és cert que el wagnerisme envai, als primers anys del segle XX, els àmbits de la cultura catalana i modelà els gustos de la benpensant burgesia barcelonina.

Els ànims, tot s'ha de dir, hi eren predisposats. La Renaixença havia conjuntinat els esforços a la recerca d'un passat

prop i diferencial que s'esfondrava en l'Edat Mitjana, tot intentant de trobar, dins dels corrents nacionalistes d'aquell temps, una identificació particular, una identitat nacional, per a les seves reivindicacions polítiques. Més tard, el Modernisme, amb la seva afeció pel món medieval i primigeni i la seva fascinació per l'orientalisme, com a quelcom de més "natural", s'enfrontava al món industrial "mancat de bellesa"; en definitiva, amb unes formes fantàstiques i lliures s'oposava a la rigidesa del classicisme. En aquest gresol, el wagnerisme hi trobà un medi adequat per arrelar.

Al 1901, una segona versió de la "Associació Wagneriana", aquesta vegada fundada per Joaquim Pena, s'imposava la feixuga tasca de traduir al català tota l'obra de Wagner, tant la dramàtica com l'assagística. Els membres de la "Associació" publicaren pomposos i enardits articles a favor del geni de Bayreuth. Pena, d'aspecte gris i mediocre, s'abrandava apostant per la "subversió en l'art instituit" a través de l'obra wagneriana. Els poetes cantaven Wagner i els seus herois. La música del mestre Morera sorgia modelada pels

innovadors acords wagnerians. S'esculpia Sant Jordi, patró de Catalunya, convertit en un Sigfrid agosarat. Les cases que es construïen al barri de l'Eixample, acabat d'estrenar, s'omplien d'una munió de nimfes i walquiries. I al capdamunt d'aquesta simbiosi sorgia el gran geni d'Antoni Gaudí, l'ideal arquitectònic del qual està basat en la mateixa passió per la totalitat que l'obra de Wagner. També l'arquitecte Domènech i Montaner, en construir el Palau de la Música Catalana, uneix totes les arts i, buscant una estètica pròpia, basada en una època medieval més nòrdica que mediterrània, s'acosta a Wagner, a qui ret homenatge fent cavalcar les walquiries en un galop desenfrenat (obra de l'escultor Gargallo) en el prosceni de la sala.

Però això no és tot. Alguns grups de joves de la rica burgesia de Barcelona passaven les tardes dels diumenges representant el repertori operístic wagnerià en escenaris improvisats o amb petits teatres de titelles, amb l'ajut d'un rudimentari gramòfon. Al capdavant, els barcelonins de principis de segle es reunien a prendre cafè a "El Oro del Rin", passejaven fins al berenador

"La Walquiria", compraven bombetes "Wotan", fumaven cigarretes "Lohengrin" i apagaven els seus ànims inflamats amb extintors "Minimax", la marca dels quals lluia un coratió Sigfrid.

Mentrestant, al teatre Principal, al Tivoli i, especialment, al Gran Teatre del Liceu, les òperes de Wagner anaven representant-se d'una manera sistemàtica, amb una assistència cada cop més devota per part del públic. Els "altres", els partidaris de l'òpera italiana o els qui començaven a escoltar els nous aires que arribaven amb el segle de la mà d'Eugeni d'Ors, criticaven i ironitzaven més frívolament que seriosa.

Avui, poca cosa resta d'aquella passió a la ciutat mediterrània i feïnera. A més, com a qualsevol ciutat d'aquest món atrafegat, hi ha poc temps per escoltar la immensa obra de Wagner; però és l'única ciutat on, quan aquest temps es troba i l'esperit se submergeix en el plaer, des del relleix de la casa del davant una walquiria pot observar-te amb el seu incansable cavalcar.

Montserrat Mateu

CIÈNCIA

EL PLA D'ACCIÓ DEL MEDITERRANI

El Mediterrani, que ha estat bressol de la civilització occidental i cruïlla de les civilitzacions europea, africana i asiàtica, és en l'actualitat un microcosmos en ràpida transformació i desenvolupament, accelerat per l'activitat dels més de 100 milions de persones que habiten a les seves costes i que poden arribar als 200 cap a l'any 2000. L'amenaça que se'n deriva per a l'equilibri del medi és evident. El Mediterrani és quasi com un llac, les aigües del qual es renoven cada 80 o 100 anys, mentre sofreixen un procés permanent de concentració per efecte del balanç hídric negatiu, que és compensat per les aportacions de l'Atlàntic.

Quan a finals dels anys 60 i principis dels 70 es prengué consciència dels problemes ambientals amb la convocatòria a Estocolm de la Conferència de les NNUU sobre el Medi Humà (1972), el Mediterrani acaparà l'atenció pública. Es detectaren símptomes alarmants de degradació i ben aviat es parlà de la mort del Mediterrani. Era clar, com diria J. Rostand, que el mar

no podia ser alhora l'abocador i el rebost de la humanitat i que calia prendre mesures.

En un desig d'aplicar els principis de la Conferència d'Estocolm, els governs de la regió demanaren al programa de les NNUU per al Medi (PNUM), ajuda per desenvolupar un programa per aturar la degradació del Mediterrani i en particular de la zona costanera. Representants dels Estats es reuniren a Barcelona el 1975 per aprovar-ne un *Pla d'Acció*. El Pla demanava: 1) la signatura, per part dels Estats implicats, d'una sèrie de tractats jurídicament vinculants, 2) la creació d'una xarxa de vigilància i investigació de la contaminació, i 3) la preparació d'un programa socio-econòmic que harmonitzés els objectius prioritaris en matèria de desenvolupament amb l'exigència de la conservació del medi.

Un any més tard, el 1976, quinze governs dels països Mediterranis i la Comunitat Econòmica Europea signaren a Barcelona un Protocol per a la protecció del mar contra la contaminació, que es coneix com el Conveni de Bar-

celona. Deu anys després, disset països, és a dir, tots menys Albània, l'havien ratificat. El Conveni comprometia els Estats a prendre mesures per prevenir, reduir i combatre la contaminació del medi marí, tot adequant les legislacions respectives a l'esperit i objectius d'aquell. Amb el Conveni s'aprovaren també dos protocols, un sobre vessaments des de vaixells i aeronaus i l'altre sobre cooperació en casos d'emergència. Un tercer protocol, considerat com el més important però també el més difícil d'instrumentar, entrà en vigor el 1983: el Protocol sobre regulació de les descàrregues d'origen continental, és a dir, urbà, agrícola i industrial, així com atmosfèric.

El segon objectiu, la creació d'una xarxa de vigilància de la contaminació, requeria la participació de científics de tota la regió. En una primera fase s'establí un pla pilot (MED POL) en el qual científics de 83 laboratoris de 16 països generaren una base de dades sobre la contaminació del Mediterrani i n'identificaren les fonts principals. Aquesta fase s'executà entre el 1976 i

1980 i requeri un extens programa de dotació de laboratoris, entrenament de personal i convalidació de mètodes d'anàlisi.

Sobre la base d'aquesta informació, una segona fase s'inicià el 1981 (MED POL II), que ha de durar fins al 1990, per continuar la vigilància dels contaminants, els seus nivells i els seus efectes, en determinades àrees. Fins al moment set països l'estan executant, entre ells Espanya, amb una cobertura de tot el litoral mediterrani i amb una important participació dels centres d'investigació de Catalunya (Centre d'Estudis Avançats de Blanes, Centre d'Investigació i Desenvolupament, etc.).

Al mateix temps, s'inicia un programa d'investigació per comprendre els complexos processos que intervenen en el transport i transformació dels contaminants i, en definitiva conèixer la capacitat de regeneració del sistema, a fi de disposar de les bases científiques necessàries per elaborar i aplicar els protocols, normes i criteris de qualitat ambiental que s'hagin d'adoptar.

Finalment, el Pla Blau, iniciat el 1979

com a principal component socio-econòmic del Pla d'Acció, mira d'ajudar els Governos de l'àrea a prendre decisions que tinguin en compte la conservació del medi dins dels objectius que es fixin de desenvolupament cultural i econòmic. En els darrers anys el Pla Blau ha servit per examinar les tendències actuals de desenvolupament de la regió i s'han publicat diversos informes

sobre recursos d'aigua dolça, creixement industrial, energia, evolució de la població, urbanisme, turisme, desenvolupament rural, etc., que serviran de base per preparar, a finals de 1987, diversos models o escenaris d'evolució de la regió d'acord amb les diferents polítiques de desenvolupament que s'adoptin. Gràcies a tots aquests estudis i instruments avui pot assegurar-se que

el mar Mediterrani no està mort, ni de bon tros, però sí en perill. La resposta dels països mediterranis al Conveni de Barcelona ha servit per bastir accions similars en altres regions del món, que avui configuren el Programa dels Mars Regionals del PNUM en el qual participen prop de 130 països i també per demostrar al món com el sistema de NNUU pot aportar solu-

cions pràctiques a problemes d'indole multinacional. En un moment en què és difícil avançar en la concertació internacional per a la pau i el progrés dels pobles aquest exemple marca un camí a seguir. Que no sigui, com deia algú, l'oceà el darrer repte per a les nacions per coexistir en un planeta cobert de mars girant per l'espai.

Joan Albaigés

DOSSIER

UN PAÍS DE VOCACIÓ UNIVERSITÀRIA

Només els pobles madurats en la relació amb altres pobles, oberts al tracte, desenvolupen unes necessitats de coneixements per sobre del que podríem anomenar coneixements vegetatius o d'anar fent.

És en les àrees socials responsables o capdavanteres —de freqüent coincidència amb les adinerades o poderoses— on es manifesten els desigs de coneixements superiors. Aquestes vocacions unitàries quan es produeixen de forma nombrosa permeten la creació de centres d'estudis superiors. Si es produeixen en diferents branques de coneixements justifiquen centres complexos d'estudis superiors o Universitats.

Catalunya té una vella vocació universitària que ha trobat manifestació en centres de tota mena i, amb caràcter complex, en els vells "Estudis Generals" el primer dels quals es fundà a Lleida l'any 1300. S'hi podia estudiar Teologia, Cànon, Lleis Civils, Filosofia i Medicina.

Després van seguir, esmentats segons les dates fundacionals: Perpinyà (1350), Girona (1446), Barcelona (1450), Gandia (1546), Oriola (1552), Tarragona (1574), Vic (1599) i Solsona (1620).

Però Catalunya va ser seccionada reiteradament i alguns dels vells estudis generals varen deixar de ser catalans "strictu sensu" per diverses disposicions polítiques: Perpinyà, Oriola, Gandia...

Així i tot hi havia establerts a la reduïda àrea del Principat, prou estudis generals per acreditar la vocació universitària del país.

Per raons ben comprensibles durant la Guerra de Successió, Catalunya prengué partit, majoritàriament, per l'Arxiduc Carles d'Àustria enfront del Borbó Felip V.

En guanyar Felip V i quedar inscrits com a vençuts i enemics (1714), els ca-

talans varen sofrir una repressió exhaustiva. A part la pèrdua dels privilegis i furs tradicionals, la repressió es dirigí contra qualsevol element cultural de diferenciació amb particular incisió sobre l'ús oficial de la llengua i les escoles. El "Decreto de Nueva Planta" (1716) reestructura l'administració del Principat amb corregidors sota el govern d'un virrei, tots ells de directa nominació per part del monarca i la gran majoria d'ells triats enllà dels nostres límits polítics i sense vinculacions afectives amb el país.

Amb l'excusa que els Estudis Generals esmentats havien estat centres d'aldarulls contraris a la causa filipisca (fins al punt —en el cas de Barcelona— de constituir companyies especials de defensa de la ciutat), abans de finir el mes de setembre del mateix 1714 es varen dissoldre tots els estudis generals. I amb l'objectiu que no semblés un genocidi cultural, es traslladaren provisionalment algunes càtedres a Cervera que, a part de ser una ciutat relativament poc important i petita, havia demostrat ocasionalment addició a la causa del vencedor.

L'estat provisional es confirmà en definitiu per decret reial de 1717. Catalunya, privada d'Estudis Generals, només podria expressar la seva vocació universitària en la recentment creada universitat de Cervera, localització oficial en una vila desavinent i poc preparada. La construcció del nou edifici de concepció monumentalista i el seu funcionament varen descansar sobre les rendes i els patrocinis dels anul·lats estudis generals que varen ser confiscats amb aquesta finalitat.

D'aleshores ençà només la Universitat de Cervera podia conferir graus vàlids (batxiller, llicenciats i doctor).

Al "Principado" no eren reconeguts els conferits o guanyats en centres universitaris forans. Amb les úniques excepcions dels estudis gramaticals cursats

als centres dels Jesuïtes de Betlem a Barcelona i els de Medicina que funcionaven des de 1401 al costat de l'Hospital de la Santa Creu de la mateixa ciutat.

Oficialitzada d'aquesta manera l'activitat universitària del país, encara es reforçà la centralització cerverina amb la concessió a la Universitat única del privilegi d'impressió en exclusiva de tots els llibres d'estudi des dels mínims sil·labaris als tractats universitaris. Això va ser un pas d'enorme importància per a la castellanització de l'escola. Paulatinament es varen anar introduint versions castellanes dels textos que fins aleshores havien estat emprats en català.

No cal dir com el sentiment de resistència dels catalans i del país sencer varen actuar enfront del privilegi de privativa d'edició i davant de la unificació dels estudis a Cervera.

Les contravencions editorials, quasi sempre emparades en l'absència de dates al peu d'impremta, varen donar lloc a nombroses requisos i expedients per "frau" legal.

D'altra banda, la vocació d'estudis superiors, davant la dificultat o impossibilitat d'acudir a Cervera anà trobant sortides heterodoxes.

Hi havia qui anava a universitats foranes però més avinents com Tolosa, Perpinyà o Montpeller (sobretot gironins); hi havia escoles prou acreditades (sobretot d'ordes religiosos) que continuaven conferint graus. És cert que aquests graus no comptaven amb reconeixement oficial, però atenien també l'espontani desig de coneixements superiors, les vocacions universitàries de debò. A Catalunya el que compta de veritat és el saber efectiu més que el títol. Però a poc a poc les necessitats autèntiques del país privat de les seves universitats trobaren múltiples ocasions sectorials que batien branques concretes de coneixements superiors especia-

litzats i preparaven per a activitats professionals concretes.

El mateix govern va haver d'ampliar les excepcions de l'exclusiva cerverina a determinats estudis teològics, gramaticals o filosòfics en favor d'alguns centres d'ordes religiosos. I acceptar les múltiples escoles especialitzades que sense afectar les estables classificacions facultatives universitàries, agilitzaven pràctiques professionals que la vida del país configurava com a necessàries.

Ens referim sobretot a les escoles instituides per la "Real Junta de Comercio" del "Principado" de Catalunya: la de Nàutica (i Cosmografia), la de dibuix (després Nobles arts), les de botànica, taquigrafia, química, mecànica, comerç...

I també podem referir-nos a les activitats investigadores, de caràcter complementari dels estudis universitaris, que es varen refugiar i fer fortes en les Acadèmies on acabaven reunits molts dels ex-estudiants de la mateixa Universitat de Cervera (Bones Lletres, Ciències Naturals, Arts, Médico-pràctica).

I, paradoxalment, aquesta universitat de Cervera que de fet ja no era tan única va acabar essent un fogar de catalanitat, encara que s'expressava en castellà com estava ordenat. Bofarull, Balma, Milà i Fontanals, Monturiol, Gimbernat, en són proves feaents.

Es varen fer diversos intents de restauració dels estudis universitaris a Barcelona però el criteri centralista, que encara persisteix, d'una manera o altra és sempre contrari a les autòctones manifestacions espontànies. La mania de regular el que és espontani és una forma que els governs tenen de justificar la seva funció.

Per fi, unes circumstàncies polítiques més liberals varen permetre la instauració d'una nova universitat a Barcelona i la conseqüent desaparició de l'artificial radicació a Cervera. Va ser el 1842.

Però encara durant molts anys hem estat pagant el tribut filipesc perquè, homologada amb les altres universitats espanyoles en estructura, funcionament, plans d'estudis i professorat, la Universitat de Barcelona ha conservat com a llengua vehicular l'idioma anomenat "oficial" i les limitacions conceptuais fixades des de lluny sense pensar en les diferenciacions naturals. A Catalunya la situació de mancances es considerava i debatia sense arribar

a solucions: així se celebrà el 1er. Congrés Universitari català (1903); s'instauraren uns estudis universitaris catalans i encara se celebrà un segon Congrés (1918) que proposà autonomia universitària en un estatut que serviria de pauta en època posterior quan a l'empar de la república (1931) va ser possible. El mateix 1931 s'aconseguien graus d'autonomia efectius per a les facultats de Filosofia i Lletres de Madrid i Barcelona (nomenament de pro-

fessors no numeraris). Amb l'Estatut del 1932 es fa possible la creació per Decret del Govern Republicà d'una Universitat anomenada "autònoma" que encara que funcionà en règim de Patronat mixt amb representants del govern, donà prou llibertat de càtedres per crear la il·lusió de l'autonomia que s'havia perdut feia tants anys.

Qualsevol caràcter català o autòcton es perdé, però, després de la derrota del 1939. Després de molts anys més,

passada ja la plena Dictadura, un nou Estatut, altres comissions mixtes i una generalització formal —si no essencial— del sentiment autòcton han conduït la reforma universitària a una esperançadora situació que pot assegurar progrés i futur satisfactori a les permanents vocacions universitàries de Catalunya.

Jordi Verrié i Faget

DOSSIER

LA CRISI UNIVERSITÀRIA

“La Generalitat creu en les universitats catalanes i està convençuda, absolutament, que Catalunya necessita, com qualsevol país que aspira a tenir un present i un futur de desenvolupament cultural, científic i tecnològic, més universitats amb tots els mitjans materials i humans necessaris per poder exercir les seves funcions i respondre a les necessitats i els problemes que la societat planteja.” Amb aquestes paraules afirmatives tancava, i en certa manera resumia, el desembre de 1986, el seu discurs programàtic el Director General d'Universitats de la Generalitat de Catalunya.

Les universitats catalanes, transferides a la Generalitat des de 1985, presenten una problemàtica de fons força semblant a la de les universitats dels països del seu entorn cultural proper, a la qual caldria afegir-hi la pròpia d'una universitat compromesa amb un poble que, com el català, ha de lluitar encara per la seva pròpia reconstrucció nacional.

En termes generals seria perfectament aplicable a Catalunya, encara que amb matisos, el diagnòstic que fa poc feia M. Prigent respecte a la Universitat francesa que, a parer seu, s'enfronta avui amb tres crisis paral·leles: una crisi d'identitat, una crisi de confiança i una crisi de mitjans.

Pel que fa a la primera, és evident que la discussió i definició del que ha de ser la nostra universitat és més present que mai, encara que poques vegades es planteja amb claredat a causa de la mateixa conflictivitat del tema. Cal que la universitat sigui selectiva?, i amb quin rigor?, o més aviat la seva missió és proporcionar una titulació superior al més gran nombre possible de ciutadans, malgrat els riscos de la massificació estudiantil subseqüent?

La Universitat, ha de proporcionar prioritàriament una formació encaminada bàsicament a preparar per a l'exercici d'una determinada professió en un lloc de treball predissenyat?, o bé més aviat ha de permetre una formació cultural integral al marge de les preocupacions econòmiques i de les demandes del mercat? Quant als titulats, què cal primar, el nombre o la qualitat? Cal acceptar com a inevitable la secundarització dels estudis universitaris de primer i segon cicle i traslladar els vells ideals universitaris als cicles de post-grau?...

Aquestes preguntes, aquí en la seva formulació extrema, són encara avui qüestions no resoltes. I ben segur que, plantejades a col·lectius universitaris, suscitarien llargues i dures discussions i preses de posició segurament ben diferenciades. I potser tindriem també més d'una sorpresa, quan sentíssim per exemple un empresari vinculat al Consell Social d'alguna universitat defensant que els enginyers han d'estudiar més filosofia, o que la qualitat més important per la qual cal que l'universitari es prepari és la capacitat d'adaptar-se a les necessitats de la realitat socioeconòmica i tecnològica, cada dia més ràpidament canviant.

La crisi d'identitat, doncs, és intensament viscuda avui a les universitats catalanes. Però la tendència ben definida d'aprofundir sense dilació en aquesta problemàtica, i la ferma voluntat d'obertura que manifesten els responsables del govern de les universitats, fan albirar que és possible avançar amb rapidesa cap a definicions vàlides i majoritàriament assumides, malgrat les inèrcies inevitablement presents en un col·lectiu complex com és el col·lectiu universitari.

Quant a la crisi de confiança, m'atreviria a afirmar que a Catalunya, tot i ser-

hi també present, està força mitigada per la mateixa dinàmica político-social dels darrers anys. Si bé és veritat que podem detectar una certa desconfiança en determinats sectors socials envers les capacitats de la Universitat, també ho és que la Universitat té encara un alt prestigi social i es manté la confiança que Catalunya i la seva comunitat universitària sabrà aprofitar el marge d'autonomia, escàs però real, que les lleis espanyoles li atorguen, i podrà desenvolupar una universitat eficaç, moderna i adaptada a les necessitats d'avui.

Finalment, la crisi de mitjans és, aquesta sí, particularment gran aquí. Les Universitats que l'Administració de l'Estat va traspassar a la Generalitat de Catalunya pateixen greus mancances, especialment pel que fa a immobles, infraestructura i equipament. I a més, les dotacions econòmiques disponibles tot i ser elevades en termes absoluts, són relativament força migrades per les necessitats a cobrir. Val a dir, encara que per obvi pot semblar un tòpic, que l'ensenyament universitari si es vol que sigui de qualitat exigeix un esforç social i econòmic molt fort, ja que el nombre d'estudiants universitaris és molt alt (137.000 a Catalunya el curs 1986-87) i amb tendència a créixer considerablement els propers anys.

D'altra banda, si es té en compte que les quantitats destinades a les universitats de Catalunya en el pressupost de la Generalitat se situen per damunt del doble de les dedicades a la majoria dels Departaments de la mateixa Generalitat, es comprèn clarament que la problemàtica econòmica universitària, donada l'estructura actual del finançament autòcton, només pot tenir una solució viable a nivell de les finances estatals, ja que la possibilitat d'augment de la despesa en el pressupost de la

Generalitat està fonamentalment subordinada a la despesa prevista en els pressupostos de l'Administració de l'Estat.

És el govern de l'Estat (el qual s'ha reservat a més importants competències en el camp universitari, com per exemple la regulació de l'accés estudiantil a la universitat) l'única instància que pot i ha de resoldre les disfuncions del sistema universitari espanyol que, segons definició recent d'un prestigiós economista, «ha col·locat la Universitat Espanyola, quant a nombre d'alumnes i taxes acadèmiques, en situació d'una Universitat pròpia d'una comunitat en condicions econòmiques folgades, quan aquest no és el cas, ni molt menys, d'Espanya.»

Des del govern de Catalunya i des del de les universitats mateixes, es pot influir positivament en aquesta crisi, procurant una optimització dels recursos i augmentant-los en la mesura de les possibilitats pressupostàries pròpies, que seran sempre relativament escasses, i a la vegada incidint en les instàncies polítiques estatals en què es participa, per aconseguir que l'Administració de l'Estat enfoqui el problema amb coherència i eficàcia.

La convicció que en el món actual no hi ha expansió econòmica sense formació universitària de qualitat, i que l'adequada inversió en la universitat és l'única garantia de futur a què un país com el nostre pot agafar-se, volem creure que provocarà sens dubte l'adequada mobilització de les nostres forces polítiques i socials per assolir a curt termini la superació de la crisi i el nivell adequat per a l'ensenyament i la recerca universitària a Catalunya.

Josep Guitart i Duran

EL MÓN UNIVERSITARI A CATALUNYA

A Catalunya hi ha actualment tres universitats públiques: la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Politècnica de Catalunya.

La Universitat de Barcelona ha permès la continuïtat dels estudis universitaris a Catalunya des dels seus inicis el 1401 i la seva consolidació el 1553, si exclouem el període en què la Universitat de Cervera fou l'única en tot el Principat; des del 1845 fins al 1968 ho fou la Universitat de Barcelona.

El 1968 va ser fundada la Universitat Autònoma de Barcelona, situada a Bellaterra, a uns 16 km. de Barcelona.

La Universitat Politècnica de Catalunya, amb seu a Barcelona, fou creada el 1971 per agrupar les diverses escoles tècniques, superiors i universitàries, de Barcelona i de diferents poblacions de Catalunya, ja existents des de feia força temps, com per exemple l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura o l'Escola Tècnica Superior d'Enginyers In-

dustrials, que tenen l'origen en centres del 1817 i 1851 respectivament.

Totes tres tenen centres situats en altres poblacions de Catalunya, diferents de la seva seu, algunes amb tradició universitària des del segle XV, com Girona i Lleida, o el segle XVI, com Tarragona.

A més dels centres propis de les tres universitats públiques hi ha una trentena de centres adscrits fruit de la iniciativa de l'administració local (ajuntaments i diputacions) o d'altres entitats públiques o privades, que d'aquesta manera poden donar oficialitat als estudis que s'hi cursen.

Els estudis universitaris de cicle llarg (cinc o sis anys) es cursen en Facultats o Escoles Tècniques Superiors i els de cicle curt (tres anys) en Escoles Universitàries.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat de Barcelona són: Belles Arts, Filologia, Filosofia, Geografia, Història, Pedagogia, Psicologia, Biologia, Física, Geologia, Matemàtiques, Química, Medicina, Farmàcia,

Odontologia, Dret i Ciències Econòmiques i Empresariales. Els estudis d'Educació Física es fan en un centre adscrit. Els estudis de cicle curt que es poden fer a la mateixa Universitat són: Professorat d'EGB, Infermeria i Empresariales. En centres adscrits es pot fer Biblioteconomia i Documentació i Treball Social.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat Autònoma de Barcelona són: Filologia, Filosofia, Geografia, Història, Pedagogia, Psicologia, Biologia, Física, Geologia, Informàtica, Matemàtiques, Química, Medicina, Veterinària, Dret, Ciències Econòmiques i Empresariales, Ciències Polítiques i Sociologia i Ciències de la Informació. Els estudis de cicle curt que s'hi poden fer són: Professorat d'EGB (primària), Empresariales i Traductors i Intèrprets. En centres adscrits es pot fer Infermeria.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat Politècnica de Catalunya són: Arquitectura, Informàtica, Enginyeria Industrial, de Telecomunicacions, de Camins, Canals i Ports i Agri-

cola. Els estudis de cicle curt que s'hi fan són: Arquitectura Tècnica, Òptica i Enginyeria Tècnica Agrícola, Industrial, de Mines i de Telecomunicacions. En un centre adscrit es pot fer Enginyeria Tècnica de Teixits de Punt.

Les tres universitats organitzen també els cursos corresponents als diversos programes de doctorat que finalitzen amb l'aprovació de la tesi doctoral.

Per posar al dia els coneixements adquirits o especialitzar-se en matèries determinades les tres universitats organitzen cada any diversos cursos de postgrau amb el patrocini del Departament d'Ensenyament.

També cal fer esment dels estudis de Turisme i Marina Civil que es poden cursar a Catalunya i tenen rang d'ensenyament superior encara que no estiguin inclosos en cap universitat.

El nombre d'alumnes per Universitat durant el curs 1986-87, separant els de centres propis i adscrits i segons que cursin estudis de cicle llarg i cicle curt, és el que figura en el quadre adjunt.

Centres propis	UB	UAB	UPC	TOTAL
Facultats i ETS	62.512	23.506	11.509	97.527
Escoles Univer.	12.010	5.020	7.468	24.498
	74.522	28.526	18.977	122.025

Centres adscrits	UB	UAB	UPC	TOTAL
Centres Superiors	1.866	471	1.099	3.436
Escoles Univer.	4.277	2.005	5.297	11.579
	6.143	2.476	6.396	15.015

El nombre total d'estudiants universitaris és, doncs, de 137.040 i representa 22,8 estudiants per cada 1.000 habitants, ja que la població

total de Catalunya és de 6 milions. Agrupats per àrees d'estudis la distribució del total d'estudiants és la següent:

	UB	UAB	UPC	TOTAL
Humanitats	32.031	11.083	—	43.114
Ciències	8.240	4.013	2.179	14.432
Ciències de la Salut	8.943	4.986	—	13.929
Ciències Socials	30.539	10.920	1.099	42.558
Educació Física	912	—	—	912
Arquitectura	—	—	4.615	4.615
Agricultura	—	—	1.678	1.678
Enginyeria	—	—	15.802	15.802
	80.665	31.002	25.373	137.040

tats fan referència a la normativa sobre títols amb validesa oficial a tot l'Estat, sobre els procediments de selecció del professorat i el seu règim retributiu i sobre els procediments de selecció de l'alumnat.

La Generalitat de Catalunya té competència per crear universitats, centres i estudis, aprovar els estatuts de les universitats, fixar la subvenció global anual i les taxes que corresponen als estudis amb validesa oficial i coordinar les universitats del seu territori.

Dintre dels límits fixats per la normativa estatal i de la Generalitat, les universitats tenen autonomia acadèmica i la màxima autoritat acadèmica és el Rector. El Claustre universitari és el màxim òrgan representatiu i tres cinques

parts dels seus membres són professors i les altres dues cinques parts corresponen als alumnes i al personal d'administració i serveis.

L'òrgan ordinari de govern de la universitat és la Junta de Govern on hi ha també professors, alumnes i personal d'administració i serveis.

Per assegurar la participació de la societat en la universitat cadascuna té el seu Consell Social que aprova el pressupost i la programació plurianual. Dues cinques parts dels seus membres són representants de la Junta de Govern de la universitat i les altres tres cinques parts representen els interessos socials.

Helena Ferrer i Mallol

Les competències sobre les universitats són compartides entre el Govern central, el Govern de la Generalitat de Ca-

talunya i les mateixes universitats d'acord amb els seus estatuts. En línies generals, les competències es-

LES ALTRES UNIVERSITATS DE LES TERRES CATALANES

A més de les tres de Catalunya, hi ha cinc universitats públiques més situades en terres de parla catalana: la Universitat de València, la Universitat Politècnica de València, la Universitat d'Alacant, la Universitat de les Illes Balears (a la ciutat de Mallorca), totes elles a l'Estat Espanyol i la Universitat de Perpinyà, a l'Estat Francès. Excepte Alacant, les altres tres ciutats tenen una tradició universitària secular: Perpinyà, des del segle XIV, València i la Ciutat de Mallorca des del segle XV.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat de València són: Filologia, Filosofia, Geografia i Història, Pedagogia, Psicologia, Biologia, Física, Matemàtiques, Química, Medicina, Farmàcia, Dret i Ciències Econòmiques i Empresarials. Els estudis de cicle curt que es poden fer a la mateixa universitat són: Professorat d'EGB (primària),

Infermeria, Fisioteràpia i Empresarials; Treball Social es pot fer en un centre adscrit.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat d'Alacant són: Filologia, Geografia i Història, Química, Medicina, Dret i Ciències Econòmiques i Empresarials. Els estudis de cicle curt que es poden fer a la mateixa Universitat són: Professorat d'EGB, Infermeria, Empresarials i Optica; Treball Social es pot fer en un centre adscrit.

Els estudis de cicle llarg que es poden fer a la Universitat Politècnica de València són: Belles Arts, Arquitectura, Informàtica, Enginyeria Industrial, de Camins, Canals i Ports i Agrícola. Els estudis de cicle curt que s'hi fan són: Informàtica, Arquitectura Tècnica i Enginyeria Tècnica Agrícola, Industrial i d'Obres Públiques.

A la Universitat de les Illes Balears s'hi poden fer els estudis de cicle llarg se-

güents: Filologia, Filosofia, Geografia i Història, Pedagogia, Psicologia, Biologia, Física, Química i Dret. Els estudis de cicle curt que es poden fer a la mateixa universitat són: Professorat d'EGB (primària), Empresarials, Treball Social i Infermeria.

A la Universitat de Perpinyà s'hi poden fer estudis de cicle curt i de cicle llarg

de Filologia, Dret i Ciències Econòmiques i Empresarials. També s'hi poden obtenir diversos diplomes propis de la Universitat.

El nombre d'alumnes per Universitat, inclosos els centres adscrits, durant el curs 1986-87 en les Universitats valencianes i en la de les Illes Balears és el següent:

	UV	UA	UPV	UIB	TOTAL
Facultats i ETS	35.745	7.418	4.914	4.311	52.388
Escoles Universitàries	8.634	2.503	8.607	2.658	22.402
	44.379	9.921	13.521	6.969	74.790

Pel que fa a la Universitat de Perpinyà l'última dada que tenim sobre el nombre total d'estudiants és de 3.685.

La Generalitat Valenciana té les mateixes competències sobre les seves tres universitats que la Generalitat de Catalunya sobre les pròpies. El Govern de les Illes Balears no en té cap sobre la

seva perquè no les té reconegudes a l'Estatut d'Autonomia. La Universitat de Perpinyà té la mateixa autonomia que totes les altres universitats de l'Estat Francès.

Helena Ferrer i Mallol

LA LLENGUA CATALANA A LES UNIVERSITATS

Amb el restabliment/reconeixement de l'oficialitat de les llengües espanyoles altres que el castellà dins del marc de les respectives Comunitats Autònomes per la Constitució espanyola de 27 de desembre del 1978 (art. 3.2) i, pel que fa al català a Catalunya, des de la promulgació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya el 18 de desembre del 1979 (art. 3), la llengua catalana és efectivament, a més de ser-ne la llengua pròpia, la llengua oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà. Si tenim present que la llengua catalana, d'ençà la promulgació del Decret de Nova Planta (1716), excepció feta del curt període de la Segona República (1931-1939), havia estat objecte de persecució i prohibició d'ús en les activitats oficials i docents (malgrat ser la llengua parlada majoritàriament a Catalunya), comprendrem que el nou

marc jurídic avui vigent canvia radicalment el panorama lingüístic en tots els àmbits i, per consegüent, també en l'àmbit universitari.

A l'àmbit universitari la llengua i cultura catalanes van seguir, lògicament, les vicissituds que s'han indicat: assaig de genocidi cultural que s'inicia el 1715; resistència i reivindicació d'una universitat catalana (per ex. els Congressos Universitaris Catalans —1903 i 1918—); atorgament d'un règim d'autonomia en favor de la Universitat de Barcelona (1933-1939), dins del breu període de la Segona República, que fa possible acollir les llengües i cultures catalana i castellana en igualtat de drets; nova prohibició i persecució de la llengua catalana durant la dictadura del general Franco (1939-1975); i, finalment, restitució del català a les Universitats catalanes, de primer, de forma tolerada, i després, amb la Constitució

(1978) i amb l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (1979), a través de reconeixement legal.

La Constitució i l'Estatut d'Autonomia actuals, a més de facilitar la modificació del règim lingüístic de les Universitats catalanes, n'han alterat llur règim normatiu general. Avui les Universitats gaudeixen d'un sistema d'autonomia força ampli i tant l'Estat com la Generalitat de Catalunya exerceixen competències en matèria d'Universitats.¹

És en aquest marc d'autonomia que les Universitats s'han dotat, d'acord amb la llei orgànica de Reforma Universitària (1983), d'uns Estatuts que les regulen. Les tres Universitats catalanes avui existents (la Universitat de Barcelona, la Universitat Autònoma de Barcelona, i la Universitat Politècnica de Catalunya) recullen en llurs Estatuts la qüestió lingüística. Així, els Estatuts de la Universitat de Barcelona (1985) estableixen

que "El català és la llengua oficial de la Universitat de Barcelona. Hi són llengües d'ús la catalana i la castellana, ambdues declarades oficials a Catalunya per la Constitució espanyola i l'Estatut de Catalunya" (art. 4.1). Als Estatuts de la Universitat Autònoma de Barcelona (1985) s'hi disposa que "La llengua pròpia i oficial de la Universitat Autònoma de Barcelona és la llengua catalana; la llengua castellana, llengua oficial de l'Estat, serà també llengua oficial de la Universitat" (art. 4.1). Pel que fa a la Universitat Politècnica els Estatuts (1985) estableixen que "El català és la llengua pròpia de la Universitat Politècnica de Catalunya que el farà vehicle d'expressió normal. La Universitat Politècnica de Catalunya acollirà la llengua castellana, en recíproca convivència amb la catalana, en igualtat de drets..." (art. 8). A més, en els tres Estatuts es declara la voluntat de po-

tenciar i fomentar l'ús de la llengua catalana que, recordem-ho, és la llengua pròpia de Catalunya, i encara en els tres Estatuts es garanteix el dret de tots els membres de la comunitat universitària d'utilitzar qualsevol de les dues llengües oficials. Aquest dret es troba a la vegada reconegut amb rang de llei en la Llei de normalització lingüística a Catalunya aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 1983. D'acord amb l'article 16 de l'esmentada Llei "En els centres d'ensenyament superior els professors i els alumnes tenen dret a expressar-se en cada cas, de paraula o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin". La llengua catalana es troba avui inclosa en les proves d'aptitud que, per a l'accés als diversos Centres de les universitats catalanes, han de superar els alumnes que han estudiat a Catalunya (Reial Decret de 1982). Ara bé, com

que a les Universitats catalanes poden matricular-s'hi alumnes o poden accedir-hi professors provinents d'altres zones de l'Estat Espanyol on no es parla el català, i per tant que el desconeixen, la Llei de normalització lingüística també ha ordenat que «Les universitats catalanes han d'oferir cursos i altres mitjans adients per a assegurar la comprensió de la llengua catalana als alumnes i als professors que no l'entenen» (art. 16.2).

Avui l'ús de la llengua catalana a les universitats de Catalunya comença a assolir un percentatge força rellevant, sobretot si tenim present el conjunt de condicionants derivats del fet que fins fa deu anys el seu ús estava postergat. A la Universitat Politècnica de Catalunya el 93,14 % dels alumnes declaren entendre bé el català i només un 1,02 % diu no entendre'l gens. Pel que

fa a la llengua en què s'imparteixen les assignatures, les dades apunten cap a un ús gairebé idèntic del català i del castellà.² També sobre el 50 % es trobaria el percentatge d'assignatures que s'imparteixen en català a la Universitat de Barcelona.³ Encara que no disposem de dades de la Universitat Autònoma de Barcelona podem aventurar que el català hi té una presència percentual sensiblement superior a la de les altres dues Universitats, ja que es tracta d'una universitat de creació recent, cosa que sens dubte ha facilitat la incorporació de professorat autòcton en un nombre superior.

En les altres àrees de parla catalana de l'Estat Espanyol (País Valencià, i Illes Balears) també s'han promulgat Estatuts d'Autonomia que hi fan efectiva l'oficialitat del català junt amb l'oficialitat de la llengua castellana. Per això les

respectives universitats (Universitat de València i Universitat de les Illes Balears) també han inclòs en llurs Estatuts precisions semblants en relació amb la llengua a les dels Estatuts de les universitats de Catalunya.

(1) Pel Reial Decret 305/1985, de 6 de febrer, es van traspassar a la Generalitat de Catalunya serveis de l'Administració de l'Estat en matèria d'Universitats.

(2) UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA, *Dades Estadístiques i de Gestió*. Maig 1986, Barcelona, 1987, p. 109 i 113.

(3) D'acord amb les dades sectorials (curs 1985-86) facilitades per la Comissió de Política Lingüística de la Universitat de Barcelona.

Antoni Milian i Massana

DOSSIER

LA FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA

La Facultat de Teologia de Catalunya és una institució eclesiàstica d'ensenyament universitari, erigida oficialment l'any 1968 i nascuda de dues entitats anteriors: la Facultat de Teologia dels jesuïtes, amb seu a Sant Cugat del Vallès, i el Seminari Conciliar de Barcelona, afiliat fins aleshores a la Pontificia Universitat Gregoriana de Roma. Com a conseqüència d'aquest doble origen, la Facultat va constar, fins a l'any 1984, de dues seccions relativament autònomes: la de Sant Francesc de Borja, a Sant Cugat, i la de Sant Pacià, a Barcelona. A partir de la data esmentada, la seu és única i funciona a l'edifici de l'antic Seminari Conciliar de Barcelona, al carrer de la Diputació, 231, darrera mateix de la Universitat.

La Facultat es dedica primordialment a l'estudi i l'ensenyament de la teologia catòlica i de les ciències que s'hi relacionen, i gaudeix del dret de conferir graus acadèmics superiors. N'és gran canceller l'arquebisbe de Barcelona, i formen part del seu consell tots els altres bisbes de Catalunya, un pare abat, el provincial dels jesuïtes i dos representants de les altres congregacions re-

ligioses. D'aquesta manera, la Facultat mostra la seva vocació de servei a tot Catalunya, amb el propòsit de contribuir al diàleg entre la fe cristiana i la cultura catalana.

Hi ha una colla d'institucions que es troben dintre de l'àmbit de la Facultat de Teologia de Catalunya: hi són incorporats l'Institut de Teologia Fonamental, regit per professors de la Companyia de Jesús, amb seu al Centre Borja de Sant Cugat del Vallès, i l'Institut Superior de Litúrgia de Barcelona, que és un dels pocs centres mundials amb facultat de concedir titulacions acadèmiques superiors en l'especialitat litúrgica. L'Escola Universitària de Formació de Professors de Religió és adscrita a la Facultat, el Centre d'Estudis Teològics de Mallorca hi és afiliat, i hi són vinculats l'Escola de Ciències Socials de l'Institut Catòlic de Ciències Socials de Barcelona, l'Institut de Teologia de Barcelona, l'Institut de Teologia de Tarragona i el Centre de Pensament Cristià de Manresa. Pel seu cantó, l'Institut de Teologia Fonamental de Sant Cugat dona vida a l'Institut Borja de Bioètica i al Seminari de Papirologia.

La Facultat disposa de la Biblioteca Pú-

blica Episcopal de Barcelona, amb uns 350.000 volums i amb un notable fons de llibres antics, entre els quals cal destacar cinc-cents manuscrits, cent incunables i dos mil volums del segle XVI. Manté un conveni amb la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, que facilita l'intercanvi de llibres, i té en dipòsit la Biblioteca dels carmelites descalços. Al Centre Borja de Sant Cugat, hi ha una important biblioteca de ciències eclesiàstiques, que conté més de 350.000 volums i rep unes 800 revistes especialitzades. A l'edifici del Seminari de Barcelona hi ha un interessantíssim Museu de Geologia, fundat l'any 1874 pel doctor Jaume Almera, que ha estat sempre en contacte amb els centres geològics de tot el món i és obert als investigadors i estudiants de nivell superior.

L'activitat dels professors de la Facultat, a més de les tasques pròpiament docents, és abundant pel que fa a publicacions escrites. El seu òrgan científic és la "Revista catalana de teologia", que apareix dues vegades l'any des de 1976, amb articles sobre exegesi bíblica, patristica, teologia, litúrgia, filosofia i ciències religioses, escrits en català o

en qualsevol altra llengua i resumits en anglès. L'Institut de Teologia Fonamental publica periòdicament "Actualidad bibliográfica" i "Selecciones de teología", que presenten un gran servei als estudiosos de la teologia. Juntament amb la prestigiosa casa Herder, la Facultat edita la "Col·lectània Sant Pacià", una col·lecció de llibres d'investigació teològica de gran altura: la darrera obra apareguda és *Història de la teologia cristiana*, en dos volums, del pare Evangelista Vilanova, que ha estat traduïda al castellà i és previst que ho sigui a d'altres llengües. També són notables la col·lecció "Studia, textus, subsidia", dedicada a exhumar textos relacionats amb la història de la teologia als Països Catalans, i la sèrie "Testimonis litúrgics", que ofereix la versió catalana dels principals documents litúrgics de l'Església primitiva. Finalment, la Facultat col·labora en la col·lecció "Sauri", destinada a obres de teologia i espiritualitat per al gran públic.

Joan Llopias

RAMON MARGALEF

Hom considera generalment que Catalunya ha excel·lit en terrenys específics de la cultura, com per exemple les arts plàstiques, i que en canvi no ha donat figures de vàlua internacional en terrenys com ara la ciència. Si això fos cert, Ramon Margalef i López seria una excepció. Nascut a Barcelona l'any 1919 és catedràtic d'ecologia a la Universitat de Barcelona des del 1967. Fou Director de l'Institut d'Investigacions Pesqueres (1966-1967) i ha publicat diversos treballs sobre ecologia marina, ecologia experimental, aplicació de l'estadística a l'ecologia, els sistemes planctònics, etc. Ha rebut els premis A.G. Huntsman (1980) i Ramon i Cajal (1983).

—Vostè, per la seva activitat científica, pot considerar-se a cavall entre les ciències "dures", com és ara la Física, i les anomenades ciències humanes. Per altra banda en alguna ocasió vostè ha dit que les ciències experimentals no estan prou integrades en la idea general de cultura. Què voldria dir, doncs, integrar les ciències experimentals en el camp de la cultura?

—Cal dir, en primer lloc, que l'ecologia no és una ciència dura, més aviat és una ciència tova. El problema de la relació entre la cultura i les ciències experimentals, com la biologia, es centra en el fet que el biòleg veu clarament que la cultura té una infraestructura biològica. Els poetes han de menjar, afortunadament. El conflicte s'explica, en part, des d'un punt de vista històric, per exemple a causa del darwinisme social, explotat per no biòlegs que justament donà mal nom a extrapolacions gratuïtes de la teoria de l'evolució. Però a mi em sembla que se'n fa un gra massa. S'arriba sovint a donar a la ciència una dependència molt gran de la cultura, i la ciència consistiria en un sistema de convencions que es recolzen simplement unes amb les altres sense pensar que atacant així la ciència es fa aplicable la mateixa crítica i d'una manera més palesa als que critiquen la ciència. La ciència té almenys cert control extern: podem donar cops de cap a un arbre o picar-nos un dit amb un martell. Però el que voldria remarcar és que és potser —un cert refús a assimilar-nos a un nom extern— una característica humana. Tal vegada els organismes tendeixen a distanciar-se dels altres organismes que han existit o que existeixen i en el cas de l'home hi pot haver un rebuig a acceptar una continuïtat amb la resta del món orgànic. Abans el distanciament s'omplia amb tota la mitologia i el pensament religiós. Avui, els nous intel·lectuals rebutgen també la connexió de l'home amb la resta del món

orgànic, amb la mateixa vehemència amb què abans ho rebutjaven aquells que ho feien per motius religiosos. És una situació una mica paradoxal.

—En alguna ocasió vostè ha dit que ens manquen conceptes generals clars per a deixar desenvolupar la ciència. Aquesta mancança va ser ben palesa les primeres dècades del segle quan alguns prohoms de Catalunya van fer resistència al desenvolupament de la ciència a casa nostra oposant-se, per exemple, a la introducció del darwinisme. En aquests moments, quins serien els equivalents d'aquelles resistències? N'hi ha? Són diferents?

—Avui resistències semblants no ataquen tan directament la ciència; però persisteixen, crec jo, en el sentit de considerar que la cultura és una cosa que es mou com si fos una informació totalment desencarnada i independent de la base material. Crec que la solució satisfactòria estaria a considerar que hi ha hagut una evolució de la base de la cultura, és a dir, que l'home és un organisme que ha après a aprendre, i ha canviat la base de la selecció i de l'evolució. En aquest sentit es pot parlar d'una mena d'evolució del hardware de manera que admet una multiplicitat de soft, però tenint present que no existeix el software com una entitat desencarnada. Necessita una base per manifestar-se, necessita un suport. Aquest suport no ho és tot, però és absolutament necessari. És aquest el conflicte que jo crec que ha existit.

—En algun lloc vostè ha parlat també dels lligams entre la cultura local i la cultura universal. També podríem considerar que en aquest sentit la seva pràctica científica, en les ciències experimentals, és una situació ideal per establir la connexió entre l'una i l'altra. Quina és la seva visió del tema, a partir de les ciències experimentals, pel que fa a la integració entre cultura local i cultura universal?

—A mi em fa l'efecte que les cultures locals havien estat relativament separades i fins aïllades unes de les altres però que ara interaccionen molt més entre elles. És com si es tractés de diverses conques oceàniques que ara es veuen més intercomunicades per una major agitació que hi ha en l'aigua que les recobreix a totes. Això fa que en la cultura local s'hi filtri una tendència més gran a moure's. I això, en el fons, és perquè hi ha més energia circulant al món. La gent viatja molt més, per exemple. Les cultures locals són molt boniques, especialment atractives quan un les veu des del nivell de dalt i pot comparar les unes amb les altres. Però

és un error pensar que el que està a dins d'una cultura local hi està perquè en gaudeix, en el mateix grau que l'observador que es passeja de l'una a l'altra, perquè disposa de l'energia necessària. Encara que els caps de setmana, o quan vulgui, s'immergeixi en la seva cultura local, de fet n'està fora i l'usa com qui té un retaule antic i li agrada contemplar-lo de tant en tant.

—En un altre ordre de coses vostè també ha dit, en un article recent al diari Avui, que el consum d'energia exosmàtica en un país com el nostre és deu vegades inferior al d'un país com Bèlgica i que això encara ens podria afavorir de cara a una política futura d'utilització adequada de l'energia.

—Sí, el consum d'energia per unitat de superfície és molt més important a Bèlgica. I encara, els valors són més grans a Manhattan, al Ruhr... etc. Llavors es comprèn que allí l'acció de l'home sigui molt més important. Així i tot, a una escala mundial, aquesta energia consumida representa una fracció molt petita de l'energia implicada en el clima. És correcte pensar i temer que l'home pugui modificar el clima, i aquesta possibilitat es relaciona directament amb la quantitat d'energia que l'home controla. Ara, aquesta fracció d'energia sobre la qual té control l'home és una fracció molt petita de l'energia implicada en el clima, per exemple, amb la dels cicles atmosfèrics, amb la que fa ploure. Si la fracció augmentés hauríem de preocupar-nos molt seriosament.

—En els valors energètics, és més important l'aspecte quantitatiu o el rendiment també hi influeix?

—Des del punt de vista de l'acció sobre el clima o sobre l'entorn crec que és simplement la quantitat total absoluta sobre la qual hi ha un control per part de l'home, el que és significatiu. Però en el detall és clar que hi ha mecanismes amplificadors: la creació d'un salt d'aigua per produir energia que es transporta d'un lloc, i que es degrada en un altre lloc, representa una pertorbació de com funciona la naturalesa normalment, i de fet pot tenir efectes multiplicadors sobre processos diversos.

—L'efecte de l'home, i de l'energia de la qual disposa, sobre l'entorn resulta encara poc variable en funció del rendiment d'aquesta energia? És encara poc important l'efecte multiplicatiu de l'energia?

—Jo tinc la sensació, i aquesta és opinió personal, que anys a venir es dirà que l'acció de l'home sobre la naturalesa ha anat canviant al llarg dels anys —l'home primitiu que obtenia uns

recursos locals, després l'agricultura, la revolució industrial— però que als anys 70 es va produir un salt molt important. En aquell moment l'home adquireix una habilitat tan gran a crear multiplicadors de l'energia que comença a ésser perillós, l'efecte multiplicador augmenta ràpidament la quantitat total d'energia implicada. Un exemple d'enorme efecte multiplicador és el de la bomba atòmica: és quan un senyor prem un botó i la força es multiplica d'una manera extraordinària. Em sembla que són cinc passos amb un factor d'amplificació de cent mil a cada un d'ells. Els multiplicadors fan que el control es faci més difícil i la situació esdevé perillosa, no sols en el cas de la bomba atòmica, sinó en el de moltes altres accions de l'home sobre la naturalesa. És per això que vull ressaltar que no és només que la influència de l'home augmenta per l'energia implicada, sinó pel canvi que representa passar de l'exploració senzilla de recursos naturals a construir multiplicadors. Això em sembla molt important i hauria de fer créixer la nostra responsabilitat.

—De l'energia que l'home usa per modificar el seu entorn, quina part pot considerar-se que és usada per millorar la qualitat de vida?

—La qualitat de la vida és difícil de mesurar. Perquè, quins són els millors indicadors de la qualitat de vida? Un indicador bastant bo és la duració de la vida. Tothom desitja viure més temps. Ara bé: allargar la vida es recolza sobre la disponibilitat i ús d'energia externa. Cada vegada ens morim de malalties més cares. És un problema social prou important, des d'un punt de vista biològic comporta una certa injustícia. Una persona que ha passat unes etapes definides i ha tingut, diguéssim, la sort de néixer, aconsegueix que —per ara sols en certs països— tota la societat s'hi aboqui per allargar-li la vida: se li canvien els ronyons, se li canvien altres òrgans... això amb un cost social extraordinari. I totes les coses molt cares són intrínsecament injustes. Això, jo crec, és un problema greu. Però no amaga el fet bàsic: L'allargament de la vida va lligat amb l'ús de l'energia externa, amb una relació de rendiments decreixents. La humanitat és capaç d'absorbir tota l'energia, tots els recursos per coses, que al cap i a la fi, la naturalesa aconsegueix per altres vies: mantenir una població humana. Però aquest tema és tabú, i justament perquè és part d'aquesta mena de confusió que té molta gent entre allò que és biologia, el biologisme i el racisme.

—Podríem considerar que avui l'ecolo-

gia replanteja una idea diferent de qualitat de vida, és a dir, d'una certa idea del progrés, diferent de la que ha imperat durant els darrers anys?

—Jo haig de dir que lògicament tinc un punt de vista naturalista respecte d'aquests problemes. I considero que la contribució de l'ecologia es pot imaginar com paral·lela a la contribució de la teoria de l'evolució. La contribució seria que l'home no és un monstre o una cosa afegida al món. L'home és una part del món i la contribució de l'ecologia consisteix precisament a confirmar-ho i a fer notar que la integració és també funcional. No voldria, però, donar la impressió que això mostra la separació entre allò que és natural i allò que és cultural. Des d'un cert punt de vista tot és natural. Però jo diria que amb l'extraordinari desenvolupament, diguéssim, del software humà, potser estem fent un gran massa del nostre distanciament d'un antic entorn més "natural".

—Pel que fa a la recerca ecològica en el món, quins són avui els punts de preocupació més grans?

—Com ja he dit abans jo crec que l'ecologia no és una ciència dura. Això vol dir que és permès divagar bastant. Una cosa que em preocupa de l'ecologia actual és que els ecòlegs han fet un ús potser inadequat de les possibilitats de fer més feina i propaganda més correcta. Un exemple: Ara, aquí, com es fa a Europa, quan es voldrà fer una obra es demanaran avaluacions d'impacte ecològic. Llavors les empreses que fan l'estudi que poden ser poderoses, prediuen si pot passar això i si pot passar allò. Això no fa mal a ningú. Val més fer això que no pas no fer res. Però entenc que hi ha el risc següent: tota ciència es basa en l'experimentació. Avui dia, el que es necessita és una ecologia de la pertorbació, és a dir, aprofitar-se de tots els estralls que anem fent a més d'analitzar els canvis de causa més natural. Penso que si s'institucionalitza el fer avaluacions d'impacte ambiental, es tanca la porta en certa manera a una revisió contínua dels resultats finals, perquè un cop s'ha fet una obra, ni l'administració ni l'empresa de consulting que va fer l'estudi, ni l'empresa explotadora d'una presa o del que sigui, tenen interès que es faci una revisió del que ha passat. O sigui que si els ecòlegs, o la majoria dels

ecòlegs, es deixen desviar per aquesta via, jo crec que es fa un mal servei a la ciència. Jo ho veig ara i aquí en el camp de l'ecologia: aquesta relació més directa amb la societat que era necessària, no ha de fer oblidar que cal augmentar els nostres coneixements, aprofitant i no pas dissimulant les ensopegades.

—A què es dedica ara?

—Actualment m'he quedat amb poques coses, però m'interessen especialment l'estudi de fronts marins de la Mediterrània, i aspectes teòrics de l'ecologia.

—Jo voldria plantejar-li ara un altre tema de caràcter general. Vostè ha dit que no hi ha una política ecològica ni a nivell d'estat ni a nivell de Catalunya, que no hi ha una política científica. Però també ha dit que en alguns aspectes encara hi som a temps. D'altra banda, Catalunya és un país petit en un Estat poc desenvolupat. Què és allò que caldria fer en matèria de política científica, quines haurien de ser les prioritats?

—Jo amb això tinc també algunes manies: crec que dintre el que en podríem dir àrea de l'entorn hi hauria d'haver tres nivells amb cert grau d'independència: i en primer lloc el nivell que en podríem dir d'aplicació directa de la ciència ecològica, el que en dic ecologia de pala i escombra, al qual nivell pertany també, per exemple, la construcció de depuradores. En segon lloc, ha d'haver-hi la pressió del país, que té una sensibilitat determinada i que és conscient que si no es fa pressió, sovint el Govern no en fa cas. És la necessitat de moviments ecologistes. En tercer lloc, caldria que els dos nivells anteriors s'arribessin a integrar i pensessin conjuntament una mica en el demà: cal una mena de filosofia del futur. Aquest crec jo que és el nivell més descurat. Hi ha coses que és lògic que passin, com per exemple, que la gent vagi on hi ha més gent, i que la velocitat de la gent dels llocs més despoblats als llocs més poblats sigui directament proporcional a la quantitat d'energia de què disposa el país. Això passa a tot arreu però, és bo això o no és bo? Jo crec que no és bo perquè arriba un moment en què la ciutat té més inconvenients que avantatges. De manera que una de les finalitats del nivell d'ecologia de què

estic parlant seria estimular, d'una manera molt prudent, el desenvolupament de la dispersió més gran de la població sobre el territori. I això fer-ho indirectament, per exemple, a través de la construcció i arranjanament de les vies de comunicació. Penseu si en comptes de tenir una concentració tan gran a l'entorn de Barcelona s'haguessin produït concentracions de població a les grans valls que baixen del Pirineu; hauria resultat un país més semblant a Àustria o Suïssa, per exemple. Però, és clar, també cal tenir en compte que la concentració d'una gran ciutat és una de les bases del poder polític i això és una explicació que la concentració segueixi, sigui desitjable per altres raons o no ho sigui.

—Jo voldria ara canviar de tema, i plantejar la qüestió de la recerca a la Universitat. Vostè ha dit alguna vegada una cosa que em sembla suggerent: i és que el saber quan es transmet perd qualitat, es degrada, si no va acompanyat d'una certa reflexió, d'una certa recerca. Voldria desenvolupar aquesta idea?

—D'això n'estic ben convençut. És una idea que es troba a tot arreu. En la vida, per exemple, en la transmissió hereditària, els àcids nucleics tenen correctors i després es passa la prova de la selecció natural. La naturalesa ha funcionat d'aquesta manera: hi ha un sistema de còpia que permet avançar molt ràpidament, però aquest mecanisme de còpia està subjecte a una reparació. Si, sabut això, penséssim que es pot omplir el cervell de material cultural amb un grau d'uniformitat com si fos el sistema genètic, cauríem en una incongruència com tantes altres de les que es donen actualment. És el que ja he dit: cal aprendre a aprendre, això és el que s'ha de transmetre, però no el contingut exacte reproduït mecànicament.

—En la medicina s'ha aconseguit la modificació del procés de selecció natural en un sentit apreciable?

—Sí. Ara la "selecció natural" està molt limitada, o millor dit, opera de manera diferent d'antuvi. És un fet i no s'hi pot estar pas en contra. La gent avui pot viure més temps; i més per condicions generals de vida que per efecte directe de la medicina. A la nostra civilització es pot sobreviure tenint petits defectes,

però això permet que la naturalesa vagi recombinant amb més activitat gens més diversos. Hi ha més facilitats per combinar coses noves, hi ha més possibilitats per anar experimentant, perquè els individus que continuen en vida no són estereotipats, hi ha una varietat molt més gran. Què passarà en el futur? Encara no ho sabem.

—Tornant al tema de la sensibilitat pel nostre entorn, hi ha en aquests moments una preocupació per la formació cívica dels ciutadans respecte a la naturalesa. És curiós que l'home, que ha estat capaç d'inventar molts utensilis per viure amb més comoditat, no hagi encaminat la seva energia a desenvolupar la qualitat de vida, el paisatge...

—Perquè això encara no ha afectat la seva supervivència, almenys fins ara. Perquè l'home viu en condicions molt diverses. Jo dic que és com la rata, l'home. Això de la qualitat de vida és un afegit de certes cultures. En altres contextos el nivell de supervivència és prioritari i hi ha situacions molt primàries de supervivència com es pot veure en certes àrees. Aquí també hi ha hagut una considerable millora, però encara hi ha una gran part de la humanitat que viu en condicions escruixidores.

—Donades les condicions no gaire favorables al desenvolupament de la ciència a Catalunya, vostè és un cas una mica singular.

—No, singular no. Sóc conscient, però, que he tingut molta sort i he gaudit enormement. Sóc conscient que he viscut una època molt interessant. Després de la segona Guerra Mundial hi va haver una enorme expansió científica i aquesta expansió va afectar de manera molt particular a les ciències del mar i de retruc a l'ecologia. Crec que són uns anys extraordinaris que potser no tornaran a donar-se. I haver-los viscut deixa el record d'un sentiment d'entusiasme i de satisfacció.

Jordi Porta

NOTA BIBLIOGRÀFICA

Perspectives in Ecological Theory. Chicago Press, 1968.

Ecologia. Barcelona: Omega, 1974.

Biosfera: entre la termodinàmica y el juego. Barcelona: Omega, 1980.

Limnologia. Barcelona: Omega, 1983.

LA FERTILITZACIÓ IN VITRO

El programa de Fertilització in Vitro de l'Institut Dexeus de Barcelona s'inicià el desembre de 1983, després de l'estada de dos membres de l'Institut a França i Àustria per tal de perfeccionar llurs coneixements sobre la tècnica que calia utilitzar.

Les pacients susceptibles de ser tractades en la Fecundació in Vitro són aquelles que presenten unes trompes que no poden realitzar correctament el transport de l'òvul, o bé perquè estan obstruïdes, o bé pel fet d'haver estat extirpades quirúrgicament, etc. També poden ser tractades per Fecundació in Vitro, a causa de certs problemes masculins: factors immunològics o esterilitat sense diagnòstic.

Cal, abans que res, que les pacients siguin sotmeses a un tractament hormonal destinat a potenciar el funcionament dels ovaris, que desenvoluparan així diversos òvuls en lloc d'un de sol, tal com succeeix en el cicle natural. La utilitat d'aquests tractaments està suficientment provada, ja que permeten la

producció de diversos òvuls que, convenientment fecundats i un cop transferits, serviran per augmentar la taxa d'embaràs.

Un control estricte de la resposta de cada pacient al tractament fa possible determinar el moment idoni per a la recollida dels òvuls, la qual pot dur-se a terme mitjançant una senzilla intervenció amb anestèsia local o general. Els òvuls són després posats en contacte amb els espermatozous i mantinguts en cultiu en unes condicions ideals per a la seva fecundació i per al posterior desenvolupament dels embrions. Dos dies després de la recollida dels òvuls, si la fecundació i el desenvolupament dels embrions són correctes, es procedeix a dipositar els òvuls a l'úter de la pacient per via vaginal, de forma senzilla i atraumàtica. Entre dotze i catorze dies després de la transferència ja es pot determinar si s'ha iniciat l'embaràs, el qual evolucionarà des d'aleshores de manera idèntica a la d'un embaràs obtingut de forma natural. Nombrosos equips de fecundació in vitro van sor-

gint, tant a Europa com als Estats Units o a Austràlia, i la tècnica s'utilitza ja en molts centres de forma habitual i rutinària. La tendència actual de tots els equips de Fecundació in Vitro d'arreu del món és la de simplificar el procés al màxim. Una de les fases on s'ha aconseguit aquesta simplificació és la de recollida dels òvuls: la punció ecogràfica amb anestèsia local i en règim ambulatori substitueix ja la laparoscòpia (anestèsia general, ingrés en clínica) en la meitat dels casos, aproximadament, i ha estat incorporada al nostre programa com una cosa rutinària.

D'altra banda, el nostre laboratori du a terme, amb resultats positius, la congelació d'embrions segons el mètode francès. La tècnica proposada pel doctor J. Testart ofereix, de moment, els millors resultats mundials en criopreservació d'embrions i és la que van adoptant un gran nombre d'equips.

Els nostres primers embarassos per aquesta tècnica ja estan en curs. La criopreservació permet augmentar les possibilitats d'èxit sense necessitat de

nous tractaments ni intervencions. En el nostre programa, els millors resultats s'aconsegueixen transferint tres embrions en un primer intent i congelant la resta per a posteriors transferències, en cas que es disposi de més de tres embrions.

El nostre centre està procedint a la donació d'òvuls a dones que estan mancades d'ovaris o que són incapaces d'ovular, al mateix temps que a la donació d'embrions a aquelles parelles en les quals aquests no poden obtenir-se. Els resultats d'aquest centre al cap de quatre anys del començament del programa són estables i comparables als dels equips de la resta del món. Podem oferir entre un 12 i un 18 % d'embaràs per pacient tractada i un 14 % d'embaràs després de transferència d'embrions congelats. Els nostres esforços es dirigeixen ara a obtenir cada cop millors resultats (millors taxes d'embaràs) i a ampliar l'espectre de possibles solucions als problemes d'esterilitat.

Anna Veiga

ART

LA CIUTAT EN MIQUEL NAVARRO

En un principi, Miquel Navarro (Mislata, 1945) va ser, com un jove déu jugar al seu olimp particular, un constructor de petites ciutats meravelloses. Així, la seva primera gran obra (una "obra" diu la nostra parla a la construcció d'un edifici) va ser ja la ciutat ("La ciudad", 1974). Era, aleshores, la ciutat mítica, primordial i laberíntica, amb figures perfectes com ara les piràmides, feta de fang cuit. "Ciutat de fang" anomenaven els àrabs a València, l'espai originari de Miquel Navarro.

Eren els anys 70 i, mentre la ciutat de València creixia, enfollida i mediocre, ocupant i desfent l'horta, famosa als mercats europeus i magnífica en la veu musical dels versos antics, una colla de gent, com Miquel Navarro i d'altres (Amadeu Fabregat, Pep Laguarda, Ventura-Melià, Rafa Gassent, Josep Domènech...) hi buscava una estètica arrelada i moderna, personal, renovadora. Entre aquella joventut —hi havia

novel·listes, cantants, músics, actors, poetes, cineastes—, l'escultor convertia en art propi la iconografia de certs rituals ("Bou embolat" 1979) o elements ("Figa palera" 1979) impregnats d'un paganisme o erotisme populars i simbòlics; com d'altres feien històries, cançons, melodies, gestos, poemes, pel·lícules.

Aleshores, al catàleg d'una exposició del Miquel Navarro (Galeria Vandrés, Madrid), Joan-A. Toledo va escriure com l'escultura és cultura en Miquel Navarro i quina mena de cultura és: "Más que de una cultura de litoral, de una cultura de los márgenes —que no marginal—. Más que de un abstracto mediterraneísmo, de orilla marítima, con lleva unas bases de limo, de orilla de río soleado. En nuestro caso, de unos márgenes unidos a un legado árabe, 'moro'. De acequia. De tierra de regadío." Potser sí que, aleshores, Miquel Navarro sentia, vivia, la ciutat amb el tacte i els ulls d'un xiquet mera-

vellat pel constant creixement d'aquell gegant urbà que devorava els seus millors records, vinculats a la terra i a l'aigua, a la biografia feliç de la infantesa, a l'escriptura del viure.

I sí. Així, a mida que la seva ciutat (de fang moro, de ceràmica medieval o barroca) moria, i se n'expandia una altra de vulgar o mesquina, ell anava fent, de la seva, una amanosa, privada, íntima joguina personal, un secret plaer que poder tancar en una cambra pròpia. D'aquesta manera, rejugant les peces d'un món propi, d'un món que perdut ja només era seu, estrictament interior i biogràfic, com un càlid fantasma del passat, va mostrar perspectives somniades, del tot originals, d'insòlites ciutats en miniatura.

I va venir-li l'èxit internacional.

Al cap d'una dècada, de múltiples exposicions personals o col·lectives arreu del món (València, Barcelona, Madrid, Berlín, New York, Bolònia, Londres...), d'haver exposat en espais

prestigiosos com el Guggenheim de New York o la Biennal de Venècia, l'antiga ciutat aquella esdevé la ciutat actual ("La ciutat 84-85"), immensa, caòtica, d'alumini, de fred o d'acer, amb gratacels, indústries i deixalles. Feta, però, esculpida, com vista des de l'aire, en miniatura sempre, la ciutat actual del Miquel Navarro resulta, ara, més que una joguina de sorprenents arquitectures senzilles, una objectual i complexa metàfora urbana del nostre temps.

"La ciutat és la gran síntesi cultural i històrica de l'home" ha dit l'escultor en una entrevista recent a Rafa Mari ("Papers", febrer 1987). I, certament, aquesta frase és no sols l'expressió d'una veritat intel·lectual, sinó la definició que ell mateix fa, potser, del seu quefer. Una síntesi en evolució que va del fang al zinc, de la piràmide al gratacels, de la fàbrica a la indústria, de la ceràmica a l'acer, del passat al present, de l'infant a l'adult, del primitiu al post-modern.

Més tard, després, ara, ara mateix, l'escultura de Miquel Navarro ha anat, ha tornat, a les fonts. Fill d'un país rural, primitiu i abolit, criat vora la terra fèrtil d'una horta regada per mil sèquies, Miquel Navarro, ara, quan aquest paisatge ha deixat d'existir a vora seu, intenta reconstruir-ne alguns pocs fragments civilitzats. Per això, fa homenatges a l'aigua i planta fonts altíssimes en

llocs o places on l'única remor, abans de la seua arribada, era el soroll urbà, el domini de la màquina, el cant brut d'aquests temps.

Així, si en alguna ocasió, el lector imaginari que em llegeix, decidia viatjar pel País Valencià, en arribar a la ciutat de València —poques pedres antigues, un riu urbanitzat, un laberint de somnis, una horta ja desfeta i olors a terra agò-

nica— de camí cap al sud hi trobaria, inesperadament, un alegre poema com un riu vertical, com una sèquia alçada en homenatge a l'aigua, l'element que en d'altres temps antics va fer d'aquest malson urbà un jardí mític. Es tracta —és clar— de l'escultura on Miquel Navarro, el millor representant de l'avantguarda artística valenciana, ha sintetitzat la modernitat urbana i la tradi-

ció rural del seu entorn originari. És a dir, de la seua biografia personal, d'ell mateix i d'altres vividors d'aquest país. Una presència, aquesta, que en pocs anys s'ha convertit en l'emblema més creatiu de la València d'ara, de la post-modernitat ací mateix.

Josep Piera

OPINIÓ

SALUT PÚBLICA

Generalment es considera que les causes de les importants millores en la salut dels europeus en els darrers cent anys es poden atribuir a l'impacte de la medicina científica. Recentment, però, una anàlisi de les xifres de morts de diverses epidèmies de malalties que antigament eren tan freqüents demostra que aquest no és el cas. La disminució en les morts causades per aquestes malalties ja s'havia esdevingut abans que existissin tractaments adequats. La causa real de la millora de la salut es pot atribuir al desenvolupament econòmic, millor alimentació, sanitat i abastament d'aigua, qualitat més elevada de l'habitatge i l'ús del control de la natalitat. Aquest descobriment i la creixent preocupació davant el cost de construcció d'hospitals cars que ofereixen serveis d'alta tecnologia que aparentment tenen poc impacte en la salut ha compor-

tat un replantejament de les prioritats mèdiques arreu del món.

L'Organització Mundial de la Salut ha adoptat una estratègia per aconseguir Salut per a Tothom abans de l'any 2000 i que es basa en un canvi d'èmfasi cap a la promoció de bona salut i la medicina preventiva i l'assistència primària a nivell de comunitat. És evident que els problemes mèdics d'avui —les malalties cardíacques, els accidents, el càncer, l'alcohol, les drogues, la SIDA i el suïcidi— es poden combatre més efectivament amb una política de promoció de la salut i de medicina preventiva. Aquest plantejament reconeix que la majoria del que s'ha de fer està fora de l'àmbit del sector estrictament mèdic.

A Espanya en general, aquest nou èmfasi s'està acceptant però ara Barcelona comença a tenir un paper capdavanter en l'establiment d'un nou

moviment de salut pública a nivell de ciutat i en col·laboració amb ciutats d'arreu d'Europa com a part del Projecte per a Ciutats Saludables de l'Organització Mundial de la Salut.

Onze ciutats, incloent-hi Barcelona, estan treballant juntes per analitzar l'estat de la salut dels seus ciutadans i per formular projectes cara a la salut a la ciutat que determinin quina acció caldrà prendre en cada camp de la política pública local per aconseguir millores en la salut —habitatge, medi ambient, esport i cultura, lleure, ensenyament i desenvolupament seran estudiats des del punt de vista de l'impacte que pot tenir la política local en la salut. Durant els propers cinc anys, es faran reunions periòdicament per intercanviar informació i experiències i perquè cada ciutat pugui aprendre de les altres i promocionar l'internacionalisme a través de la comprensió mútua i un variat

intercanvi cultural. El març, Barcelona va ser seu d'un taller per decidir les mesures que utilitzarien les ciutats per descriure l'estat de la seva salut i entre les reunions projectades hi ha la de Dinamarca, en la qual nens de tot Europa expressaran les seves opinions sobre el que ha de ser per als nens una ciutat sana.

El projecte ha provocat tant interès que l'Organització Mundial de la Salut s'ha vist desbordada per les més de 50 ciutats que volen associar-s'hi. En lloc de rebutjar-les, s'han creat grups nacionals de ciutats col·laboradores a Finlàndia, Suècia, Alemanya, Holanda, Espanya, França i Gran Bretanya per fer possible la participació del màxim nombre possible de ciutats. Sembla ser que, en aquesta tasca, com en tantes d'altres en aquests moments, Barcelona està al capdavant del progrés europeu.

John Ashton

ECONOMIA

BARCELONA - TOLOSA - MONTPELLIER

El dia 29 de març de l'any 1985 es va concretar l'acord pel qual Espanya i Portugal començarien l'any 1986 el seu procés d'integració a la Comunitat Econòmica Europea (CEE). Així, doncs, l'Europa dels "Deu" està en camí de convertir-se en l'Europa dels "Dotze". Aquest fet no només comportarà canvis en el terreny de l'agricultura, la indústria o els serveis de l'Europa comu-

nitària, sinó que a més a més això provocarà un augment de les desigualtats ja existents actualment al si de la CEE. Des de la seva fundació, l'any 1959, els desequilibris regionals han constituït un problema important en el projecte comunitari. La causa no és difícil d'imaginar: les diferències de renda entre les regions més riques i les més pobres són absolutament esgarrifores. Així, per exemple, la regió més pròspera de la

República Federal d'Alemanya (RFA) té un producte interior brut (PIB) per capita sis vegades superior al de les regions del sud d'Itàlia. En aquest context, l'ingrés d'Espanya i Portugal no ha fet més que agreujar la situació.

La divisió europea en regions és una qüestió problemàtica i complexa, la qual cosa dificulta, encara més, la construcció de l'anomenada "Europa de les regions". Actualment, hi ha dos

tipus d'unitats territorials a la CEE. Per un cantó, hi ha 63 regions comunitàries europees (RCE) i 165 unitats administratives de base (UAB). Però a efectes estadístics, aquestes delimitacions queden reduïdes a 54 i 120 respectivament.

En aquest context, el pes específic de Catalunya es pot considerar de moderat. Quant al nivell de renda, aquest es situa per sota de la mitjana comunità-

ria. Respecte a la seva ubicació dins de les 54 regions europees abans esmentades, Catalunya es troba situada en el lloc número 41, pel que fa al PIB per capita, per davant d'algunes regions italianes amb dificultats de desenvolupament, totes les regions gregues, les irlandeses i Irlanda del Nord.

La seva extensió (31.930 quilòmetres quadrats) és una mica superior a la superfície mitjana de les regions de la CEE (28.173 quilòmetres) i la seva població (uns 6 milions d'habitants) també supera la mitjana comunitària. Pel que fa a la participació de Catalunya en el PIB comunitari, amb dades corresponents a l'any 1980, el darrer del qual es disposen dades homogènies, aquesta hauria estat de l'1,3 per cent. Aquest percentatge hauria situat a la regió catalana en el lloc número 27 o 28 entre les regions europees. Això equival a una producció similar, i per tant equi-

parable, a la regió alemanya d'Ham-burg, la francesa de Nord-Pas de Calais, l'anglesa de Yorkshire o la regió del centre d'Itàlia.

Per la seva estructura productiva, Catalunya es pot catalogar com una regió eminentment industrial dins l'Europa comunitària, ja que la participació del sector secundari en la producció total supera amb escreix la mitjana europea, mentre que la seva contribució a l'agricultura i al sector serveis són lleugerament inferiors als de la Comunitat Econòmica Europea. En el seu conjunt, l'estructura productiva catalana és molt similar a la de la RFA o la del Regne Unit. Davant d'aquestes perspectives, és evident que la incorporació de Catalunya al conglomerat regional europeu reforça extraordinàriament un dels cantons més desenvolupats de l'anomenada Europa del sud. Fins al punt que contribueix a configurar un triangle econò-

míc de gran importància, juntament amb les regions franceses que tenen per capital les ciutats de Toulouse i Montpellier. Això és degut a la futura construcció del túnel del Puymorens, la xarxa d'autopistes que uneix Barcelona amb Montpellier i Toulouse (mitjançant l'esmentat túnel) i la prolongació del TGV francès (tren de gran velocitat) fins a la ciutat de Barcelona, mitjançant la construcció d'un tram de via d'ample europeu.

La complementarietat d'aquestes tres ciutats és òbvia, així com el seu desenvolupament econòmic. Catalunya representa el 25 per cent de la indústria de l'estat i quasi el 42 per cent en el conjunt regional respecte a l'estructura del PIB de la CEE. La seva participació en el sector serveis és del 55 per cent, mentre que en l'agricultura és del 3,2 per cent.

Per una altra banda, Montpellier i Tou-

louse representen el 6 i el 8,3 per cent, respectivament, del sector agrícola comunitari, mentre que la seva indústria supera, en ambdós casos, el 30 per cent. Pel que fa a la seva situació respecte al sector serveis, aquests es troben igual de desenvolupats que a Catalunya, amb uns percentatges que en el cas de Toulouse assoleix el 56 per cent i en el de Montpellier supera el 60 per cent. Aquest fet implica que les possibilitats de complementarietat són força elevades.

Per un altre cantó, el caràcter més industrial de Catalunya, provoca que també la seva taxa d'atur sigui més elevada que els altres dos vèrtexs d'aquest triangle que forma amb les regions de Languedoc-Rosselló i Midi Pirineus.

Isidre Ambrós

POLÍTICA

UN BALANÇ ELECTORAL

El passat dia 10 de juny es van celebrar als Països Catalans, així com a la resta de l'Estat Espanyol, eleccions municipals. Per primera vegada es van elegir els representants al Parlament Europeu d'Estrasburg. També, a dues autonomies de l'àmbit lingüístic català, País Valencià i Illes Balears es van celebrar eleccions autonòmiques.

La nota més destacada d'aquests començaments fou el retrocés de les forces socialistes. El Partit Socialista va obtenir una gran victòria majoritària l'any 1982, quan l'actual president espanyol, Felipe González, arribà al poder. En les eleccions legislatives de 1986 es va reproduir aquesta victòria. L'any 86, els socialistes, tot i estar una mica desgastats a nivell popular a causa de l'exercici del poder, van poder superar fàcilment la prova.

Sembla, però, que el 1987 no els és un any propici. A les eleccions del 10 de juny van perdre la majoria absoluta de què gaudien a les principals ciutats espanyoles, entre elles València i Palma de Mallorca. També van perdre la majoria a Tarragona i Lleida. Tots ells havien estat considerats bastions del socialisme. En el cas de Barcelona, la ciu-

tat més important dels Països Catalans, l'actual alcalde socialista, Pasqual Maragall, va aconseguir frenar la davallada que experimentaren els seus companys de partit, fonamentalment perquè la seva gestió havia estat positiva per a la ciutat i perquè l'èxit de la nominació de Barcelona com a seu de les Olimpíades de 1992 encara era recent. Malgrat això, no va aconseguir el seu objectiu d'assolir la majoria absoluta del consistori, i, com en anys anteriors, requereix l'ajut de dos regidors comunistes per poder governar.

Al Principat de Catalunya el retrocés general dels socialistes ha afavorit la coalició nacionalista Convergència i Unió, de tendència liberal de centre, agrupant sectors conservadors i progressistes. Els nacionalistes catalans han assolit nombroses poblacions del país, afermant el seu poder local. Fins ara la importància del partit nacionalista provenia del fet de governar la Generalitat, que és la institució secular d'autogovern dels catalans.

Al País Valencià el retrocés del Partit Socialista ha beneficiat la dreta neofranquista d'Aliança Popular i Unió Valenciana i el partit del Centre Democràtic i Social que lidera des de Madrid

l'ex-president del govern espanyol Adolfo Suárez. Aquest gaudeix d'un gran prestigi popular perquè s'ha sabut ressituar en el centre de l'espectre polític després d'haver encapçalat una operació de gran abast; la transició de la dictadura a la democràcia.

A les Illes Balears, el retrocés socialista va beneficiar Aliança Popular, però també un altre grup nacionalista de centre, Unió Mallorquina.

La conclusió de les eleccions del 10 de juny fou per a la majoria dels observadors que els resultats modificaven substancialment el mapa polític català, no només pels recanvis en les administracions locals, sinó per la sensació general que el Partit Socialista s'havia desgastat en l'exercici del poder. Aquest desgast prové sobretot del govern de Madrid, i no dels ajuntaments, on els equips de govern havien realitzat una feina força positiva. Pel contrari el govern socialista de Madrid ha patit durant el primer semestre d'aquest any una onada de vagues i protestes populars com no s'havia vist des de feia molts anys. La primera conseqüència del fet fou aquest retrocés en els governs locals.

Als Països Catalans l'administració mu-

nicipal manté una importància decisiva en l'estructura administrativa i en la governabilitat dels ciutadans. Existeix una gran dispersió de ciutats, pobles i municipis, la qual cosa provoca sovint una dispersió d'esforços i una multiplicació d'alcaldes, regidors i poders locals. Només el Principat de Catalunya, amb 940 ajuntaments, i sis milions d'habitants en té més que tota Gran Bretanya, que té una població 10 vegades superior. Els experts sempre han recomanat la reducció dels municipis i la racionalització dels esforços en el nivell local. De moment els experts afirmen una cosa i els polítics en fan una altra. Ningú no està disposat a subsumir el seu terreny administratiu en un altre de més gran i important. Precisament pel caràcter reduït dels municipis aquests mantenen una gran importància en la vida col·lectiva. Mouen grans recursos econòmics i són també una estructura que afavoreix el contacte entre l'administració i l'administrat. Vet aquí per què hom ha donat tanta importància a aquestes eleccions.

Albert Viladot

UN MENJAR BARROC

Si un migdia d'estiu (fins i tot de primavera o de tardor), un viatger... perdut per aquesta comarca central i costanera del País Valencià, la Safor, em demanava què hi caldria menjar per tal de ser respectuós amb la cuina del país, jo li proposaria que acudís a un dels establiments que s'autoqualifiquen de "marisqueries". És clar que la meua intenció no fóra recomanar-li la típica «mariscada», tan turística i infecta. M'hi referia a menjar una mena de menú més o menys estàndard que es presenta en alguns restaurants d'aquesta comarca i que té el seu origen en la intuïció culinària del famós Pepet el Tort, antic propietari de l'"As de Oros" de Gandia. Fa tres o quatre dècades, a aquest espavilat personatge se li acudí d'oferir als seus clients una cuina a base del que trobava diàriament al mercat. És a dir, fou un pioner d'allò que tanta anomenada ha adquirit posteriorment, la cuina de mercat. I els productes que més enlluernaven als mercats saforencs —i encara avui dia enlluernen— eren, sense cap mena de dubte, el marisc, el peix i les hortalisses, ja que Gandia posseeix port pesquer i la Safor és capdavantera en el conreu d'hortalisses

primerenques, i tardanes... Es tractava de primeres matèries de considerable qualitat i, potser per això mateix, Pepet el Tort els donà un toc culinari senzill, elemental: en general, sofrien escasses transformacions als fogons, i el marisc rebia tan sols una o dues bullides, a ser possible amb aigua de la mateixa mar. El resultat fou espectacular, massiu i, alhora, ben estrany en una terra on la restauració sembla absolutament allunyada de la seua realitat immediata. En plena eufòria de comensal satisfet, hi hagué inclús qui va comentar l'excel·lència d'aquella barreja, perquè si l'àcid úric del marisc feia feredat, la tendror fresca i lleugera de les hortalisses en podria traure tot el ferro... De tota manera, el prestigi econòmic del marisc va tenir molt a veure amb aquell èxit sobtat, naturalment. I això encara és més veritat si considerem que, entre els valencians, l'espècimen més remotament semblant a la burgesia d'altres països, la constitueixen una mena de nou ric que s'ufana de l'aparatositat, de les superfícies grandiloqüents. També, però, s'hi podria afegir que aquests esgarriadors monstres marins que al capdavant són els mariscs, tocats per la llum —tòpica i real— d'ací, quasi es

transfiguren, vull dir que esdevenen sense gaire esforç imaginatiu unes divertides i saboroses fantasies de la naturalesa.

Doncs bé, la petita troballa, la combinació ben reeixida i saludable, prengué vela. En prengué tanta que a hores d'ara són molts els establiments del ram gastronòmic que, amb una sèrie de modificacions sobre el mateix tema, deuen la seua anomenada a aquell pintoresc iniciador gandià, i acullen enormes gentades als seus menjadors, si més no durant les millors èpoques de l'any, la qual cosa vol dir, a la Safor, ben bé durant les estacions que citàvem en encetar l'article.

L'autèntic hereu d'aquell intel·ligent cuiner que fou Pepet el Tort és el restaurant Gamba, regentat per tota una família nombrosa que dona l'abast per atendre la clientela i ocupar-se també dels fogons. Instal·lat en un xalet airejat i lluminós, hi ofereixen un marisc que hom pot tenir la seguretat que és fresc —cosa realment estranya, en una zona tan turística i mixtificada com aquesta. El peixet fregit, les alberginies farcides, l'amanida radiant, tot allò que entra en el menú estàndard, resulta de molt bon tast. I, a més a més, l'arròs a banda que

hi serveixen com a remat del dinar, és prou menys sotmès a les inclemències de l'humor i de les presses de la cuinera —perquè en aquest cas és cuinera— que en d'altres llocs. Un dolç que hi aporta el ben celebrat pastisser gandià Tano, clou el dinar satisfactòriament. O no, ja que els responsables de Gamba, continuant la tradició de Pepet el Tort, ofereixen encara una mistela i uns dàtils confitats que compensen intensament de la sal marina que es despenja de la resta o gran part de l'àpat.

Això sí, el nostre hipotètic viatger, si accepta aquest suggeriment, haurà d'acceptar també que la vesprada és un espai de temps exclusivament adequat per pair el dinar. Perquè el que proposem no és ni més ni menys que una variant valenciana d'un banquet pantagruèlic. "Que exagerats, que barrocs, que són els valencians", potser pensarà. I no anirà gens errat, tot i que el seu paladar haurà palpat les fronteres de la vertadera fruïció.

Ignasi Mora

RESTAURANT GAMBA (Gandia)
Adreça: Carretera Natxaret-Oliva.